

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii

Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

1/2006

Věznění a vězeňství

Pojem věznění a je odvozen od slova „vězeti“, což znamená zůstat, setrávat nebo zdržovat se na určitém místě, v určitém čase a prostředí, zpravidla proti své vůli nebo vlastnímu zájmu.

Subjektem věznění (vězňitelem) může být jednatel nebo skupina disponující fyzickou převahou a příslušnými technickými prostředky, jednající buď z vlastní vůle v soukromém (osobním) zájmu nebo na základě svěřené pravomoci ve veřejném (společenském) zájmu, který je určován právním řádem. Subjekt věznění jednající v soukromém zájmu se stává pachatelem trestného činu únosu – u osob mladších 15 let nebo nesvéprávných (§ 216 tr.z.) nebo trestného činu zbavení osobní svobody (§ 232 tr.z.). Subjektem věznění jednajícího ve veřejném zájmu je policie a vězeňská služba, jejichž příslušníci se mohou stát pachateli trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 tr.z.), pokud vykonávají svojí pravomoc způsobem odporujícím zákonu, překročí svou pravomoc nebo nesplní povinnost vyplývající z jejich pravomoci, nebo též trestného činu mučení (§259a tr.z.), pokud při výkonu své pravomoci působí vězně osobě tělesné nebo duševní utrpení.

Objektem věznění (vězněným) je zadržovaný jednatel nebo skupina, jednak v soukromém, jednak ve veřejném zájmu. Objekt věznění zadržovaný v soukromém zájmu je obětí trestného činu podle příslušných ustanovení trestního zákona (§§ 216, 232 tr.z.). Objektem věznění, který je zadržován ve veřejném zájmu v pravomoci policie je zadržovaná osoba, která je podezřelá ze spáchání trestného činu nebo zajištěná osoba za účelem provedení služebních úkonů. Objektem věznění, který je zadržován ve veřejném zájmu v pravomoci vězeňské služby je obviněná osoba v přípravném řízení trestním, obžalovaná osoba v řízení před soudem a odsouzená osoba po nabytí právní moci rozsudku soudu. Objekt věznění, který je zadržován ve veřejném zájmu se může stát obětí trestného činu podle příslušných ustanovení trestního zákona (§§ 158, 259a tr.z.).

Pojem vězeňství vyjadřuje institucionalizovanou činnost státu v rámci platného trestního práva, která je zaměřena na zadržování pachatelů trestné činnosti za účelem trestního řízení (výkon vazby), jejich dočasnou izolaci od společnosti spojenou s nápravou (výkon trestu odnětí svobody) nebo na jejich trvalou izolaci od společnosti (výkon doživotního trestu odnětí svobody). Vývoj vězeňství úzce souvisí s vývojem trestního práva a soudnictví. Proto se pojem vězeňství často vyskytuje ve spojení s různými přívlasky (např. středověké, totalitní, demokratické, české, evropské). Konzervativní linie v trestní politice, která zdůrazňuje represii a trest naplněný izolací, kázní a prací,

příkládá větší význam vězeňství, než neoklasická linie, která usiluje o maximální omezení trestu odnětí svobody a jeho účelné nahrazení alternativními tresty, nespojenými s odnětím svobody. Zamítavý postoj k vězeňství zaujímá radikální reformní proud (tzv. abolicionisté), který považuje tuto instituci za nereformovatelnou s odkazem na neměnné principy vězeňství, kterými jsou zejména :

- úplné podřízení jedince hodnotovému a normativnímu systému,
- ostré rozdíly mezi nadřízenými a podřízenými v rámci formální skupiny,
- přísná kázeň potlačující individualitu a vyvolávající deformaci osobnosti,
- vytváření subkultury (zvláštního hodnotového a normativního systému) jako obranné reakce neformálních skupin.

Tyto krajní průvodní jevy vězeňství lze zmírnit na přijatelnou úroveň nebo naopak cílevědomě a systematicky využívat v závislosti na sociální funkci vězeňství.

Sociální funkce vězeňství jako výkonné součásti trestního práva lze spatřovat jednak v pozitivní, jednak v negativní rovině. V pozitivní rovině se vězeňství podílí na „úpravě mezilidských vztahů a ochraně hmotného a duchovního života společnosti“ (I.A. Bláha). K úpravě mezilidských vztahů přispívá vězeňství svou korektivní a preventivní funkcí a k ochraně hmotného a duchovního života společnosti přiměřenou izolační funkcí a rovněž preventivní funkcí. Korektivní sociální funkci plní vězeňství zaměřené na nápravu, založenou na kritickém přístupu vězně ke spáchanému trestnému činu a na jeho projevované snaze o nápravu. Tuto funkci může plnit jen vězeňství demokratického státu, kde je důsledně respektován klasický požadavek ústavního práva na oddělení moci zákonodárné, soudní a výkonné. V negativní rovině lze spatřovat sociální funkci vězeňství v uplatňování represivních podmínek, které znemožňují návrat vězňů do plnohodnotného života v důsledku fyzické, psychické a sociální újmy v průběhu věznění. Tato sociální funkce je charakteristická pro vězeňství totalitního státu, ve kterém privilegovaná sociální skupina bezprostředně ovlivňuje zákonodárství, soudnictví a výkon státní moci.

Vězeňský systém je uspořádaný celek, zahrnující obecné a zvláštní podmínky věznění ve veřejném zájmu, které jsou upraveny zákonem a prováděcími právními předpisy. Jeho charakter je určen sociální funkcí vězeňství se zřetelem na charakter státního zřízení. Obecné podmínky věznění se týkají základních požadavků na ubytování, hygienu, ošacení, stravování, zdravotní péči, vycházky a tělesné cvičení, kontakt s vnějším světem, náboženský život, užívání osobních věcí, pracovní a mimo pracovní činnost. Zvláštní podmínky věznění se týkají klasifikace (třídění vězňů) a diferenciací (odlišného zacházení s ohledem na jednotlivé kategorie vězňů), a to se zřetelem k účelu věznění (výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody), pohlaví a věku vězněných osob (muži, ženy, mladiství, přestárlí), dále ke stupni jejich kriminálního narušení a možnosti nápravy (typy: prosociální, asociální, pseudosociální, antisociální) a vytvoření podmínek k léčebně výchovnému zacházení (protialkoholní, protidrogová a sexuologická ambulantní ochranná léčba v průběhu výkonu trestu odnětí svobody). Ke zvláštním podmínkám věznění lze přiřadit vězeňský personál (jeho početní stav s ohledem na počet a složení vězňů, organizační strukturu a kvalifikační požadavky na systemizované funkce), dále kázeňské a donucovací prostředky (včetně stanovených právních a technických podmínek k jejich použití) a ochranu práv vězněných osob, spočívající v možnosti podávání žádostí, stížností a provádění kontrolní a inspekční činnosti (vnitřní, vnější, odborné, laické, vnitrostátní, mezinárodní – CPT, CAT).

Vývoj vězeňských systémů probíhal na evropském kontinentu od 16. století a na americkém od 18. století. Až do 16. století byli vězni drženi pohromadě bez ohledu na pohlaví, věk, zdravotní stav a mravní narušenost. K úspěšnému pokusu o vyčlenění mladistvých z řad dospělých vězňů došlo v Amsterdamu v roce 1596 se současným zřízením zvláštního ústavu. V roce 1703 byl zřízen nápravný ústav sv. Michala v Římě, do kterého byli umístováni mladiství. Jejich kategorizace byla prováděna v závislosti na chování. Ústavní režim byl založen na samovazbě, společné práci, mlčení, odměňování podle zásluh a disciplinárních trestech kráčení stravy a tělesných trestech. Podle tohoto vzoru byl v roce 1758 vybudován tzv. Milánský ústav. Na základní prvky nápravného vězeňského systému upozornil v Anglii John Howard v letech 1777–1778. Požadoval oddělení napravitelných od nenapravitelných vězňů, zaměstnávání prací, zavedení pravidelné školní výuky a náboženskou výuku. V intencích těchto zásad působila od roku 1810 věznice v Millbanku. Lze konstatovat, že první

vězeňský systém kladl důraz na přísnou kázeň vězňů na základě zkušeností z klášterního života. Systém uzavření o samotě a mlčení se ve 2. polovině 18. století rozšířil po Evropě (Německo, Rusko, Francie) a přenesl i na americký kontinent do států Pensylvánie a New York. V 1. polovině 19. století vznikl ve Švýcarsku tzv. ženevský klasifikační systém, který třídil odsouzené do stejnorodých skupin podle věku, pohlaví, druhu trestné činnosti, délky trestu, způsobilosti k nápravě, apod. Zároveň zařazoval odsouzené do 4 režimů s odstupňovanou přísností, a to v závislosti na spáchané trestné činnosti a snaze o nápravu, projevované dobrým chováním a pracovními výsledky. Nepřipouštěl tělesné tresty a umožňoval prominutí 1/3 trestu za soustavně dobré chování a pracovní výsledky. Ve 2. polovině 19. století existoval klasifikační systém elmírský (USA) a bortstalský (Anglie), který umožňoval mladých odsouzeným ve věku od 16 do 21 let vyučení řemeslu, rovněž prominutí části trestu, ale i jeho prodloužení v závislosti na chování a pracovních výsledcích. Další vývojovou fází v 19. století byl anglický a irský progresivní systém založený na požadavku, že v průběhu výkonu trestu odnětí svobody by měl odsouzený projít různými stupni přísnosti režimu - od počátečního nejpřísnějšího až po nejmírnější před propuštěním z výkonu trestu (od samovazby s omezením stravy a nečinností přes společnou práci, vzdělávání a zdokonalování v řemesle až k přípravě na propuštění v tzv. přechodném ústavu). Po 3/4 vykonaného trestu mohl být odsouzený podmíněně propuštěn a předán pod dohled policie. V případě selhání na svobodě musel vykonat zbytek trestu. Na evropský vězeňský systém 20. století byl od počátku kladen požadavek na docílení mravního polepšení odsouzených a humánní (lidský) výkon trestu odnětí svobody, který si musí zachovat povahu trestu. K dosažení těchto cílů měly sloužit jednotlivé složky výchovy, a to pracovní činnost, kázeň a kulturně mravní výchova vězňů.

Poutání vězně k eskortě na počátku 20. století

Úkoly a poslání vězeňského systému

vyplývají z očekávané sociální funkce v rámci daného společenského systému. Subjektem jejich plnění je vězeňská služba, která je organizační formou vězeňského personálu. V českém vězeňském systému jde zejména o tyto úkoly:

- správa a střežení míst výkonu vazby a trestu odnětí svobody
- střežení osob ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody
- předvádění a eskortování osob ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody
- odborné zacházení s osobami ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody s cílem nápravy a resocializace odsouzených
- předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody
- provádění výzkumu v oboru penologie a využívání jeho výsledků a vědeckých poznatků ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody
- vytváření podmínek pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a trestu
- vedení evidence o vězňenských osobách
- zajišťování pořádku a bezpečnosti v místech činnosti soudů, státních zastupitelství a na ministerstvu spravedlnosti.

Posláním demokratického vězeňského systému je vytvořit podmínky (odborné, organizační, personální a materiální) k držení obviněných a obžalovaných pachatelů trestné činnosti pro účely

trestního řízení a pro zacházení s odsouzenými pachateli trestných činů, jehož cílem je náprava a resocializace ve výkonu trestu odnětí svobody. Plnění účelu vazby a výkonu trestu odnětí svobody musí být prováděno při důsledném dodržování základních lidských a občanských práv a svobod.

Výkon občanských práv a svobod, který by byl v rozporu s plnění účelu vazby nebo trestu je vyloučen zákonem. Ve výkonu vazbu mohou být prováděna omezení jen pro účely trestního řízení. Zacházení s vězni (angl. treatment, něm.behandlung) spočívá v uplatňování režimových, pracovních, vzdělávacích, volnočasových, terapeutických a extramurálních programů ve smyslu mezinárodních pravidel pro zacházení s vězni (Soubor pravidel – 1934, Ženeva; Standardní minimální pravidla – 1957, New York; Evropská vězeňská pravidla – 1987, Štrasburk). Zacházení s vězni při výkonu trestu odnětí svobodu musí vycházet z principů: reality (přibližování vězeňského života životu na svobodě), aktivity (podněcování vězňů k aktivitě na vlastní nápravě), pozitivitu (jde o upřednostňování prvků pozitivní stimulace – povzbuzování, pochvala, odměna před negativní stimulací – vytýkání, kárání, trest) a security (vytváření diferencovaných bezpečnostních opatření). Zacházení s vězni musí směřovat k diferencovanému a individualizovanému sociálně výchovnému působení, jehož cílem je začlenění propuštěného vězně do občanského života. Výkonem a účinností trestu odnětí svobody se zabývá penologie a penitenciární nauka.

Penologie (z lat. poena – trest, logicus – nauka) je nauka o ukládání, výkonu a účinnosti všech soudních trestů, tj.spojených i nespojených s odnětím svobody (včetně tzv.alternativních trestů). Využívá poznatků trestního práva, kriminologie, psychologie, pedagogiky, sociologie, popř. dalších vědních oborů. **Historická penologie** se zaměřuje na ukládání, výkon a účinnost soudních trestů v minulosti se zaměřením na způsob zacházení s vězni. Jde o významné poučení z minulosti pro přítomnost a budoucnost.

Penitenciaristika - penitenciární nauka (z lat. paenitentia – náprava) je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody z hlediska obecných a zvláštních podmínek a zejména použitých metod, forem a prostředků nápravně výchovné činnosti podle stupně dosažené nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených. Vychází z poznatků vědních oborů aplikovaných na podmínky vězeňství, především z penitenciární psychologie, pedagogiky, sociologie a práva.

PhDr. Aleš Kýr

Použitá literatura:

Bláha, I.A.: Sociologie. Praha 1968.

Čepelák, J.: Několik úvah o problematice penitenciární psychologie. Bulletin VÚP č. 3/1971.

Linhart, J. a kol.: Velký sociologický slovník. Praha 1966.

Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J.: Základy penologie. Brno 1995.

Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře v letech 1923 a 1924

JUDr. Vladimír Solnař se narodil 21. srpna 1899 ve Zlonicích. Po vystudování Právnické fakulty Univerzity Karlovy působil v letech 1922 – 1933 v soudní službě. Mezi tím roku 1926 habilitoval pro právo a trestní řízení. Od roku 1933 byl mimořádným profesorem a členem římského Istituti di Studi legislativi.

Po druhé světové válce se JUDr. V. Solnař stal řádným profesorem a zabýval se hlavně trestním právem, trestním řízením a kriminologií. Téměř dvacet let vedl katedru trestního práva PF UK. V průběhu jeho působení na fakultě vzniklo oddělení a později i katedra kriminalistiky. Od roku 1946 byl již jako mezinárodně uznávaná osobnost mimořádným členem České akademie věd a umění, v roce 1952 pak řádným členem ČSAV. Zemřel v Praze 8. března 1976.

Od roku 1925 spoluredigoval časopis Právník. Mezi jeho nejvýznamnější práce patří: *Z dějin českého zemského práva trestního* (1921), *Neurčitě odsouzení* (1925), *Zločinnost v Českých zemích v letech 1914 – 1922* (1931), *Pojišťovací podvod* (1936), *Základy trestní odpovědnosti* (1957), *O*

trestní ochraně proti rozkrádání (1965) a učebnice *Československé trestní řízení* (1963), *Československé trestní právo* (1964, 2. vyd. 1969).

Krátce po nástupu do soudní služby v letech 1923 – 1924 se JUDr. V. Solnař vydal na studijní cestu po Evropě. V navštívených zemích studoval vězeňská zařízení, zejména s ohledem na možnost využití zahraničních zkušeností při tvorbě československého trestního práva a vězeňského systému. Zpráva ze studijní cesty obsahuje 93 stránek strojopisu a je rozdělena do kapitol podle navštívených zemí a závěrečnou stať o možnostech využití získaných poznatků v Československu. Vzhledem k rozsahu bude edice tohoto dokumentu, který je autentickým popisem evropských vězeňských systémů 20. let 20. století, vycházet v Historické penologii postupně s ohledem na původní členění do jednotlivých částí. Přepis zachovává také původní pravopis s výjimkou oprav očividných překlepů.

„Vězeňská zařízení v Německu, Švýcarsku, Belgii, Itálii a Jugoslávii /: Zpráva o studijní cestě 1923/1924 :/

Podle výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 9. dubna 1923, č. 16995/2¹ předkládám správu o studijní cestě obsahující přehled dnešních vězeňských zařízení Německa /: Pruska, Badenska, Württenberska:/, Švýcarska, Belgie, Itálie a Jugoslávie. Aby obraz institucí států evropského kontinentu po stránce vězeňství vyspělých byl úplný, bylo by ho doplniti popisem zařízení některých částí Německa a států severovýchodních, nehledíme-li k pokročilým zařízením Anglie a Ameriky. Popis vězeňských systémů jednotlivých států má býti jaksi prvním stadiem užití výtěžku studijní cesty, má hověti zmíněnému příkazu ministerstva spravedlnosti, podepsanému pak dáti příležitost k systematickému přehledu různorodých poznatků. Přehled nemá vyčerpávati učiněných zkušeností, jichž hlubší zpracování mohlo by se státi jen formou speciálních studií. Závěrem pokusil jsem se ukázati na několika příkladech, jaká poučení nám poskytuje cizina, zejména hledíme-li k nově se tvořícímu trestnímu právu Československému.

Materiál poskytovaly mi přímé návštěvy ústavů trestních, při čemž snažil jsem se s co největším počtem vězeňského vedoucího úřednictva seznámiti a nabyti rozhovorem s nimi správný obraz o platných zařízeních, jakož i poznati jich názor o těchto institucích i chystaných snad reformách neb institucích cizích. Dalším pramenem poučení byly návštěvy úřadů vězeňských a studium odborných publikací.

Že výsledky takové práce jsou nutně mezerovité a že nelze se vyvarovati omylů pochopí plně ten, kdo podobný konal. Pomineme-li důvody povahy všeobecné, ztěžovalo přehled zejména množství reforem poválečných, které jsou charakteristickou známkou téměř všech vězeňských systémů. V Německu přistoupily k tomu rozhárané poměry politické a nedostatek nejnужnějších publikací, které by byly oporou a kontrolou poznatků získaných přímým názorem.

Tím větší význam musil jsem přikládati osobám vůdců, kteří mne do cizích zařízení zasvěcovali, přičemž jsem si stále uvědomoval, že od jejich schopností a dobré vůle závisí při nutně omezeném čase věnovaném návštěvám z velké části zdar studia.

Bylo štěstím, že dostalo se mi hojnou měrou takových vůdců, kteří všestranným přispěním můj úkol usnadnili. Zvláště cením si toho, že podařilo se mi udržeti s mnohými z nich písemný styk umožňující doplňování nabytých zkušeností a informací o nejnovějších zařízeních.

Jím všem vzdávám vřelý dík. Jsou to zejména páni ředitelé Hülsberg v Berlíně, Vaupal ve Vratislavi, ředitel Basselmeier v Mannheimu, učitel Reiss a katolický duchovní tamtéž, ředitel Weissenrieder v Heilbronnu, ředitel Dr. Schwander v Ludwigsburce a evangelický farář Bretsch tamže, ředitel Kellerhals z Witzwilu a jeho syn tamže, profesor Delaquis, chef policejního a justičního departementu v Bernu, Dr. Vervaeck, ředitel antropologického úřadu ve věznicí v Bruelu - Forest, profesor Holander, chef antropologické laboratoře v Luvani, ředitelé Bertrand v Luvani, Rouvroy v Mollu a de Lierneux v Merxplasu, prefekt v ministerstvu spravedlnosti v Římě Gr. Uff. Josef Spano,

¹ Pod č. j. 16995/1923 je v podacím protokolu odboru soudního Ministerstva spravedlnosti zaznamenána žádost JUDr. Solnaře ze 7. 4. 1923 s poznámkou, že má být zařazena pod heslo Solnař, s. 9 a spisovou značku Čechy, Solnař (spis se nedochoval). Ministerstvo spravedlnosti na žádost odpovědělo 9.4.1923. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti, podací protokol inv. č. 9.

správce generálního ředitelství trestnic a královských polepšoven, ředitelé cav. Melis v Cairo-montenotte, cav. Maigri v Římě, cav. Uff. Cremona v Neapoli, inspektor Raškovič v Bělehradě, ředitel Dr. Šaban v Lepoglavě a zástupce ředitele Dr. Boháček tamže.

V první řadě ovšem platí můj uctivý dík těm, kteří svou všestrannou pomocí mou cestu umožnili; jsou to především sám pan ministr spravedlnosti Dr. Dolanský, dále pánové vedoucí odborový přednosta Dr. Polák, president vrchního soudu zemského v Praze Dr. Hausmann, odbor. přednostové Dr. Černý, Hejdušek, Dr. Roubíček, min. radové Dr. Výborný a Dr. Lány.

Z úřednictva našich zastupitelských úřadů v cizině děkuji zejména panu vyslanci Dr. Kybalovi a Palierovi v Římě, legačnímu radovi Dr. Havlíčkovi v Berlíně a legačnímu tajemníku Masaříkovi v Bruselu.

V Praze, dne 31. března 1924

Dr. Vladimír Solnař v. r.“

Ondřej Hladík

Použité prameny a literatura:

SOA Praha, fond Trestnice pro ženy Řepy 1864 – 1948, kart. 162.

NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti, podací protokol inv. č. 9.

Jiří STRAUS – František VAVERA, *Dějiny forenzní psychologie*, in: *Policista*, 8/2005.

Josef TOMEŠ a kol., *Český biografický slovník XX. století, III. díl, Q – Ž*, Praha – Litomyšl 1999, s. 167.

Ottova encyklopedie nové doby, díl 11., s. 107.

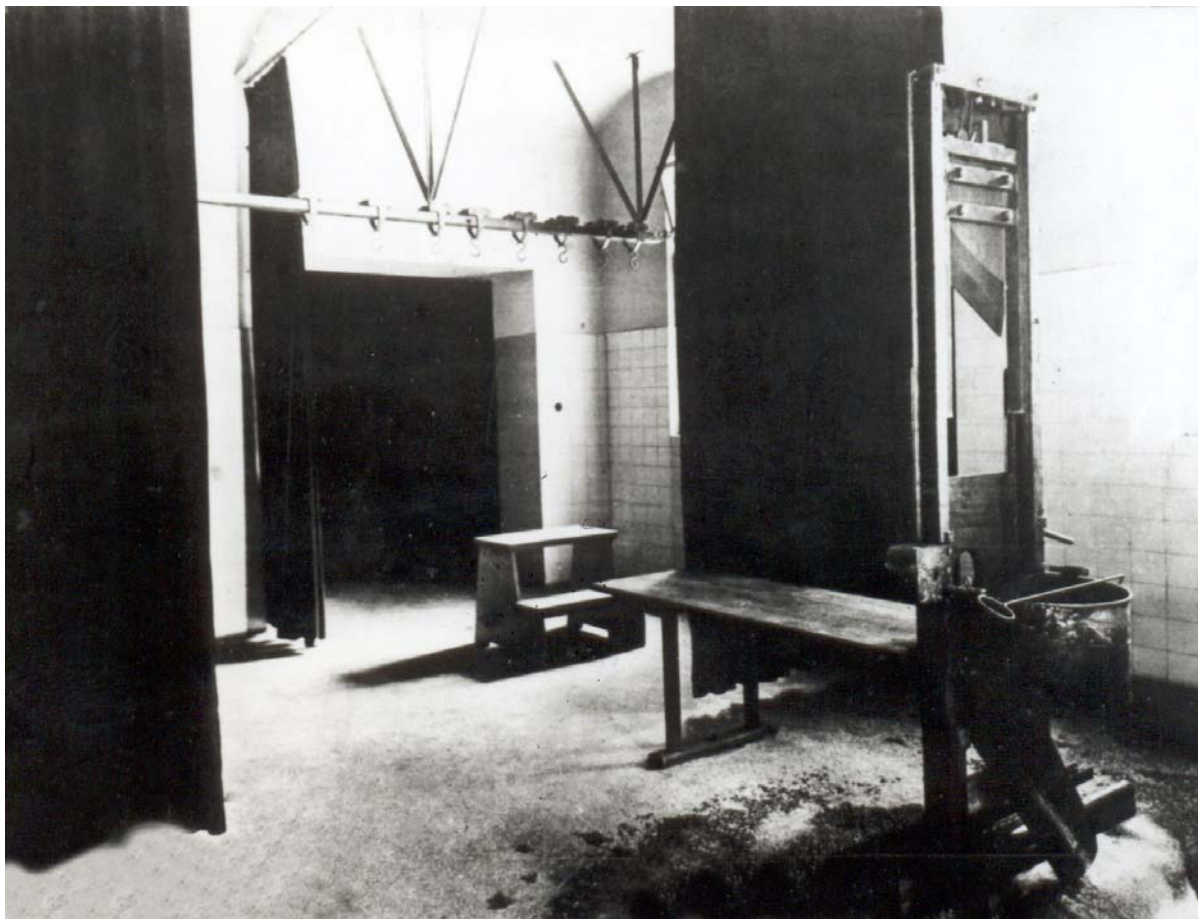
Pankrácká popraviště z let 1926 – 1989

Pankráckou věznicí v Praze procházely dějiny českého vězeňství, a to nejen symbolicky. Střídaly se zde různé způsoby věznění pro trestní a vazební účely v dobách relativní politické svobody i nesvobody. V areálu věznice postupně vznikla a zanikla popraviště na čtyřech různých místech, kde se vykonával trest smrti oběšením, ale za použití odlišného popravčího zařízení. Na jednom místě v tzv. sekyrárně byl přechodně vykonáván trest smrti stětím pod gilotinou.

Pankrácká popraviště, jako každá jiná, bylo pro odsouzené zvláštní branou, kterou vstupovali nedobrovolně s obavami či rezignací do neznáma a často za plného zdraví a vědomí. Poslední chvíle odsouzených k trestu smrti zde byly skryty před veřejností a jejich svědky se staly jen úřední osoby, zavázané služební mlčenlivostí. Tyto skutečnosti již sami o sobě vždy podněcovaly zájem jednotlivců i veřejnosti poodhalit tajemství popravčích míst a nástrojů, katů a popravovaných osob. Protože informace z úředních zdrojů byly vždy kusé a stručné, zpravidla omezující se jen na případy, jejichž zveřejnění bylo politicky žádoucí. Proto bylo informační vakuum vyplňováno nejrůznějšími domněnkami a představami, které šířili nezodpovědní jedinci v zájmu vlastní popularity. Protože se i v současné době občas vyskytují zkreslené nebo dokonce zcela nepravdivé údaje, související s výkonem trestu smrti v pankrácké věznicí, zejména v období let 1948-1989, je třeba shrnout veškerá dostupná fakta, opírající se o materiální, písemné a svědecké důkazy.

Objekt pankrácké věznice byl dostavěn v roce 1889 a zprovozněn k výkonu trestu vězení a žaláře jako c. k. mužská trestnice. Od roku 1926 byl využíván pro vazební účely Zemského trestního soudu v Praze jako náhrada za zrušenou soudní věznicí na Karlově náměstí. Od této doby mohl být v jeho areálu též vykonáván trest smrti oběšením. Popraviště se šibenicí bylo umístěno na druhém dvoře, kde vykonávaly vycházky ženy – trestankyně. Dobová šibenice byla konstruována ze silného 3,5 m dlouhého prkna (tzv. fošny), na jehož horním konci byla osazena kladka pro lano k vytažení odsouzeného a pod ní hák k zavěšení krátké oprátky. Šibenice byla zasazena do vykopaného otvoru a pod ní přistaveny čtyřstupňové schůdky. V roce 1927 byl vyhlášen konkurz na obsazení uvolněného místa popravčího po Leopoldu Wohlschlägerovi, který se chystal k odchodu do penze. Údajně se přihlásilo přes 200 žadatelů, mezi nimi byli tři právníci, jeden bývalý kněz a dokonce jedna žena. Spekulovalo se též se jmenováním Wohlschlägerova zetě Nechyby, který však toto tvrzení sám

vyvrátil. Teprve v prosinci 1928 se v tisku postupně objevily tři informace o obsazení místa popravčího. Jako vážný kandidát byl nejprve uveden četnický strážmistr Vašák, později jistý zlatník Broumarský a nakonec jen stručná zpráva ministerstva spravedlnosti, že od 1.1.1929 nastupuje nový mistr popravčí pro Československou republiku, ale bez udání jména. Stal se jím Josef Vašák, který vykonal v pankrácké věznici v letech 1930-1938 celkem 5 poprav odsouzených vrahů. Prvním popraveným dne 6.12.1930 byl František Lukšík za loupežnou vraždu. Vydání jeho těla k občanskému pohřbu nic nebránilo.

Pankrácká sekýrárna

Po roce 1939 byla pankrácká věznice využívána pro vazební a vyšetřovací účely německého nacistického soudu a tajné státní policie (gestapa). Není dosud známo, zda nacisté v počátku okupace používali původní popraviště na druhém (tzv. ženském) vycházkovém dvoře. Je však prokázáno, že v letech 1940-1945 byli odváženi pankráčtí vězni k popravám stětím pod gilotinou do Drážďan, kde bylo popraveno nejméně 825 osob českého původu. Rovněž lze spolehlivě prokázat, že v roce 1943 bylo v pankrácké věznici zřízeno nové popraviště v přízemních prostorách bývalého ženského bloku, a to v oddělení označeném II/A, ve kterém byly umístovány osoby odsouzené nacistickými okupačními soudy (Volgsgerichtem, Sondergerichtem, Standgerichtem, Schnellgerichtem) k trestu smrti. Na tomto oddělení byly vyčleněny tři místnosti, které sloužily k výkonu poprav oběšením a stětím pod gilotinou a souvisejícím úkonům. V první místnosti zasedala komise, která přijímala odsouzeného k popravě a po ověření jeho totožnosti předávala katovi a dohlížela nad výkonem trestu. Jejimi členy byli zpravidla: státní návladní, přednosta německé soudní věznice, funkcionář nacistické strany (NSDAP), zapisovatel a lékař. Ve druhé místnosti byla pod stropem upevněna traverza, po které se posouvalo 8 háků k zavěšení krátké oprátky. Pod oprátkou byly přistavěny tříступňové dřevěné schůdky. Uprostřed místnosti byla instalována gilotina, sestavená z ocelových vodících lišt, vysokých 2,25 m, ve kterých se pohyboval nůž se šikmým ostřím, upevněný ve vodícím rámu o celkové váze cca 60 kg. Kolmo k rámu byla připevněna dřevěná lavice k pokládání popravovaných čelem dolů tak,

aby byl jejich krk vložen a uzavřen do dvoudílné dřevěné objímky (límce) pod nůž. Spuštění nože mělo mechanické ovládání pomocí páky a k jeho vytažení zpět do horní polohy sloužilo lanko a navíjecí mechanismus s klikou (vrátek). Odtátá hlava byla zachycena do plechového koše. Jen pod gilotinou bylo v období od 5.4.1943 do 26.4.1945 popraveno celkem 1.075 osob z toho 155 žen. Počet popravených oběšením není znám, neboť se nedochovala příslušná evidence. Ve třetí místnosti byla zřízena tzv. rakvárna, kde byli popravení nejprve ukládáni na podlahu kolem kanálku, dokud neodtekla krev. Potom byla těla ukládána do dřevěných rakví z nehoblovaných prken a ve večerních hodinách přepravována ke zpopelnění do krematoria v Praze – Strašnicích. Popravy v tzv. sekyrárně vykonávali 2 Němci a 3 Češi. Katem byl říšský Němec Alois Weiss a jeho německým pomocníkem Otto Schweiger, který byl údajně jeho příbuzným. Českými pomocníky byli Jan Kříž (přejmenován Kreuz), Antonín Nerad a Robert Týfa. Po osvobození od německého nacismu byli souzeni a potrestáni oběšením jen A. Nerad a R. Týfa. Ostatní uprchli a nebyli dopadeni nebo vydáni k potrestání.

Po převzetí pankrácké věznice do české správy dne 5.5.1945 bylo okamžitě propuštěno 52 mužů a 3 ženy z cel smrti v pověstném oddělení II/A, které nacisté již nestačili popravit. Byla odhalena připravovaná destrukce sekyrárny pomocí ekrazitu, o kterou se pokoušeli nacisté před opuštěním věznice a nástražný systém byl vojenskými pyrotechniky bezpečně deaktivován. Začalo se usilovně pátrat po gilotině, která se v popravčí místnosti již nenacházela. Určité výsledky přinesl až výslech zadržených německých dozorců, při kterém bylo zjištěno, že po poslední popravě byla gilotina rozebrána, odvezena a svržena z Karlova mostu do Vltavy. Po provedeném průzkumu byly zde v červenci 1945 objeveny a vyloveny jednotlivé hlavní části gilotiny u čtvrtého mostního pilíře. Na této akci se podíleli policisté, hasiči a především potápěč pražské pořiční správy Jaroslav Slepíčka. Poté byla gilotina zkompletována a osazena na původní místo a stala se jedním z důležitých materiálních důkazů nacistické zvěle a krutosti.

Poprava K.H. Franka

V bývalém Muzeu Sboru národní bezpečnosti Na Karlově v Praze (dnešní Muzeum Policie ČR) byla ještě v 80. letech vystavována funkční replika pankrácké gilotiny, která byla mnohými návštěvníky považována za originál. I když v současné době se tam již nenachází, je stále příčinou různých dohadů, neboť pankrácká sekyrárna ani po zřízení Památníku nebyla a není běžně veřejnosti přístupna, protože se nachází uvnitř funkční vazební věznice.

Dne 5.9.1945 zahájil svoji činnost Mimořádný lidový soud v Praze XIV, který odsoudil k trestu smrti celou řadu nacistických zločinců. První poprava byla veřejná a konala se na pankráckém prostranství mezi justičním palácem, věznicí a dopravními podniky. Za tímto účelem bylo postaveno pódium se třemi šibenicemi a dne 6.9.1945 popraven Josef Pfitzner, protektorátní náměstek pražského primátora.

Nejnámější popravou se stalo oběšení Karla Hermana Franka, bývalého říšského státního ministra v protektorátu Čechy a Morava, dne 22.5. 1946. Poprava se konala již v pankrácké věznici na druhém (tzv. ženském) vycházkovém dvoře za účasti značného počtu osob, které byly vpuštěny do věznice na základě zvláštních vstupenek. Kromě nacistických zločinců byli popraveni i zrádci a kolaboranti.

Popravy vykonával František Nenáhlo, který se stal prvním pankráckým katem po druhé světové válce a tuto funkci vykonával do roku 1946. K tomu se dochovala obrazová dokumentace, zachycená fotoaparát i filmovou kamerou.

Pravděpodobně z důvodu četnosti ukládaných trestů smrti Mimořádným lidovým soudem v Praze XIV. bylo v roce 1947 popraviště vymístěno, neboť jeho časté používání narušovalo pravidelné provádění vycházek vězňů. Novým popravicím místem se staly prostory za vězeňskou nemocnicí, jejichž střední předsunutá část pro schodiště spolu s bočními křídly objektu umožnila zřízení dvou oddělených popravicích dvorků, v nichž byly vztyčeny ve vybetonovaných otvorech šibenice dosud používaného typu.

K doložení tohoto popraviště byly postupně získány důkazy svědecké, materiální i písemné. Na základě svědectví bývalého politického vězně z 50. let Ladislava Novotného, který v době věznění vykonával funkci chodbaře v nemocnici, byl dne 9.6.1992 získán materiální důkaz v prostoru levého dvorku. Tímto důkazem byl nálezy vybetonované otvory se zaklínovaným zbytkem prkna šibenice, který byl překryt vrstvou zeminy. Po odborném vyjmutí za účasti pracovníků Městského muzea v Praze byl zbytek prkna i s klíny konzervován a později uložen jako exponát v Památníku Pankrác. Místo nálezu bylo pietně upraveno umístěním dřevěného kříže a tabulky s datem 27.6.1950, kdy byla popravena JUDr. Milada Horáková, jako jediná žena z politických důvodů.

Označením místa její popravy však není úplně přesné, neboť z největší pravděpodobností byla popravena v pravém dvorku. Toto tvrzení lze odvodit ze svědectví, že popravy více osob začínaly v levém dvorku a dále podle počtu a pořadí popravených. Společně s JUDr. M. Horákovou byli popraveni 3 muži (Z. Kalandra, O. Pecl a J. Buchal) a ona šla jako poslední. Na tomto místě však nebylo možno pátrat po fragmentech popraviště, neboť bylo zastavěno. Písemný důkaz byl objeven v tehdejší Státním ústředním archívu v Praze (t.č. Národní archiv Praha) v podobě dokumentu z jednání Politického sekretariátu ÚV KSČ z roku 1954. Na tomto jednání byla projednávána situace při výkonu trestu smrti. Tento dokument je nejen potvrzením pravosti objeveného bývalého popraviště, ale též i zdůvodněním jeho zrušení a zřízení nového popravicího místa. Na popravišti za vězeňskou nemocnicí byla v 50. letech oběšena většina z celkového počtu 234 politických vězňů včetně dvou příslušníků tehdejšího Sboru vězeňské stráže. Dne 23.5.1950 byl zde popraven stržm. Čeněk Petelík, plzeňský dozorce a 6.11.1951 stržm. Jan Horáček, pankrácký dozorce.

Popraviště za vězeňskou nemocnicí

Oba byli odsouzeni ve vykonstruovaném politickém procesu pro přípravu vězeňské vzpoury a v letech 1990 a 1991 soudně rehabilitováni v plné šíři. Na tomto popravišti byl 3.12.1952 oběšen i tehdejší generální tajemník KSČ Rudolf Slánský a dalších 10 spoluodsouzených komunistů za údajnou protistranickou a protistátní činnost. Podle pořadí byl R. Slánský popraven v levém, dochovaném dvorku.

Nelze ho však považovat za oběť komunistické totality, protože proti ní nebojoval, ale naopak ji bezvýhradně podporoval a spoluvytvářel. Svou chybu pochopil až na popravišti, kde zazněla jeho poslední slova: „Mám to, co jsem si zasloužil!“.

Popravy v 50. letech vykonávalo postupně více katů a jejich pomocníků. Například popravu JUDr. M. Horákové vykonával Vladimír Trunda a popravu R. Slánského popravicí František Škořepa. Obdobně jako za nacistické totality byla těla popravených odvážena ke zpopelnění do krematoria v Praze – Strašnicích. Urny byly pohřbívány do společného hrobu na utajovaném místě přímo ve Strašnicích nebo na hřbitovech v Ďáblicích a Motole.

Popraviště v suterénu administrativní budovy

Na základě rozhodnutí Politického sekretariátu ÚV KSČ v roce 1954 zaniklo popraviště za vězeňskou nemocnicí a bylo vybudováno nové v suterénu pravé části čelního objektu věznice. Do jeho prostor se vcházelo z podzemní chodby, která spojovala pankráckou věznici s justičním palácem. Za vstupními dveřmi se nacházela místnost, vybavená stolkem a židlemi, kde zasedala komise, dohlížející nad výkonem trestu smrti, složená ze soudce, prokurátora, náčelníka věznice a lékaře. Z ní se vstupovalo do cely, která byla vybavena jednoduchým popravčím zařízením.

Ve stěně byl zapaštěn ocelový trn, na kterém byla zavěšena oprátka a pod ním propadliště, čtvercového tvaru velikosti 80x80 cm a hluboké cca 80 cm. Ocelový poklop propadliště se ovládal pákou ze sousední cely. Na tomto popravišti byly do roku 1960 popravovány i osoby odsouzené z politických důvodů. Posledním z nich byl Vladivoj Tomek, popraven dne 17.11.1960.

V dalším období byli zde popravováni jen pachatelé nejzávažnějších případů vražd. Poslední popravenou ženou dne 12.3.1975 byla Olga Hepnarová za několikanásobnou vraždu, spáchanou pomocí nákladního automobilu.

Posledním popraveným mužem dne 2.2.1989 byl Vladimír Lulek za několikanásobnou vraždu rodinných příslušníků. Jeho poprava byla zároveň poslední popravou v Čechách. Urny popravených byly zpravidla rok uloženy v pankrácké věznici a poté zničeny. Katem a jeho pomocníky mohli být od roku 1954 jen zaměstnanci ministerstva vnitra, zpravidla vybraní dozorcí pankrácké věznice MV. Po převodu vězeňství do působnosti ministerstva spravedlnosti v roce 1968 byli do funkce kata a jeho pomocníků vybíráni zájemci z řad příslušníků Sboru nápravné výchovy, kteří byli služebně zařazeni na úseku dozorcí služby v nápravně výchovném ústavu (NVÚ) č.2 Praha – Pankrác. Jejich jména znal jen náčelník NVÚ a předseda Nejvyššího soudu, který s nimi uzavíral zvláštní dohodu o výkonu poprav za určitou finanční odměnu.

Po zrušení trestu smrti v rámci novely trestního zákona v roce 1990 zůstalo poslední pankrácké popraviště zachováno pro pietní účely vzhledem k popraveným politickým vězňům v letech 1955-1960, ale též jako materiální důkaz historické skutečnosti v oblasti výkonu trestního práva. Toto popraviště bylo jediným místem výkonu trestu smrti na území bývalé Československé republiky (ČSR) v letech 1955-1960, Československé socialistické republiky (ČSSR) v letech 1960-1968 a České socialistické republiky (ČSR) v letech 1968-1989.

V souvislosti s pádem komunistické totality v roce 1989, zrušením trestu smrti a veřejnou diskusí o zneužívání mocenských prostředků proti politické opozici se ve sdělovacích prostředcích objevovaly více či méně kvalifikované informace o místech a způsobech výkonu trestu smrti v letech 1948-1989. Vyskytla se i určitá tvrzení, že se v pankrácké věznici popravovalo vleže na speciálním popravčím stole. Tato tvrzení však nebyla dosud řádně a věrohodně doložena. Je nelogické a zcela nepravděpodobné, aby vedle historicky doloženého popraviště současně existovalo další popraviště s odlišným popravčím zařízením. Tím samozřejmě nejsou vyloučeny možné případy úmrtí vězňů v důsledku usmrcení bez rozsudku ve vyšetřovací vazbě Státní bezpečnosti z 50. let.

V dobových statistických údajích o příčinách úmrtí vězňů ve vyšetřovací vazbě se až nápadně často vyskytuje diagnóza srdečního selhání, a to i v případě osob mladšího věku.

Po roce 1945 postupně vznikla v areálu pankrácké věznice tři pietní místa, která jsou udržována a podle možností a příležitostí zpřístupňována sdělovacím prostředkům a v omezené míře i

veřejnosti, a to zásluhou ředitele věznice plk.JUDr. Jaroslava Grubera. Pod jeho vedením příslušní zaměstnanci věznice spolupracují s Kabinetem dokumentace a historie Vězeňské služby ČR, který má pietní místa v odborné správě. Hlavním pietním místem je Památník Pankrác, vybudovaný v prostorách tzv. sekýrárny, další a neméně významné je bývalé popravisko za vězeňskou nemocnicí a v neposlední řadě i popraviště cela, která se nachází v suterénu objektu věznice. V součinnosti s organizacemi bývalých politických vězňů jsou pravidelně každoročně pořádána shromáždění k uctění památky obětí nacistické i komunistické totality, spojená s kladením věnců na pietních místech. Tato místa nejsou jen němým svědectvím tragických událostí, ale promlouvají ke všem, kteří chtějí slyšet jejich varování do budoucna, že justice a vězeňství musí sloužit k ochraně občanů před kriminalitou a nesmí se již nikdy dostat do rukou totalitních fanatiků.

PhDr. Aleš Kýr

Použitá literatura:

- Hlaváček, J., Koucký T.: Ve spárech nacismu. Praha 1985.
Ivanov, M.: Justiční vražda anebo smrt Milady Horákové. Praha 1991.
Kýr, A.: Památník Pankrác. Příloha časopisu České vězeňství č. 4/1999.
Kýr, A.: Výkon vyšetřovací vazby a trestu smrti v případě „Slánský a spol.“ In: časopis České vězeňství č. 3/2003., s. 44-49.
Kýr, A.: C.k mužská trestnice v Praze (1889-1918). In: časopis Historická penologie č. 4/2004, s. 1-7.
Kukla, K.L.: Pražské bahno, II. díl. Praha 1927.
Liška O. a kol.: Vykonané tresty smrti – Československo 1918-1989. Sešity ÚDV č.2/2000.
Novotný L.: Nemocnice, porodnice, popravisko. In: časopis České vězeňství č.6/1995, s. 43-44.
Paleček, P.: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa. Brno 2002.
Plzeňské noviny, ročník 1928, Denní zprávy z 11.,12. a 19. prosince 1928.
Radosta, P.: Protikomunistický odboj. Praha 1993.
Rameš, K.: Žaluji – Pankrácká kalvarie, I. a II. díl. Praha 1946.
Suchý, F.: Zneužití strašnického krematoria totalitní mocí. In: časopis Historická penologie č. 1/2004, s. 11-20; č. 2/2004, s. 14-16; č. 3/2004, s. 14-15.
Rudé právo ze dne 21.7.1945, článek Pankrácká gilotina nalezena.
Špalková V.: Justiční palác Praha-Pankrác. Praha 2001
Uhlík, J.: Drážďanské popravisko a problematika počtu obětí. In: časopis České vězeňství č.2/1997, s. 66-69.
Wohlschläger, L.: Ve službách spravedlnosti za Rakouska i republiky. Praha 1929.

Vězeňství před sto lety v odborovém spolkovém tisku

V Národním archivu v Praze ve fondu Policejního prezidia z let 1900-1907 je uložen svazek zažloutlých tiskovin. Jedná se o archivovaný II. ročník odborného časopisu „Státní zřízenec“ z roku 1905. Časopis vydával odborový spolek „Jednota státních zřízenců v Praze“ jako svůj spolkový list na základě schválených stanov, který vycházel 2x měsíčně.² Jak již napovídá samotný název, zabýval se problematikou státní správy rakouské monarchie s cílem hájit „...hmotné a duševní zájmy zřízenců státních všech kategorií“. Na stránkách časopisu jsou proto otištěny příspěvky též z oblasti justice a vězeňství. Vedle článků informativních je převážná většina kritických, upozorňujících na problémy výkonu služby vězeňských dozorců, vyplývající ze služební pragmatiky, požadované kvalifikace,

² Vznik a činnost spolku v době rakouské monarchie byla závislá na souhlasu Zemského místopředsednictví, který v případě, že nebyly proti jeho činnosti námítky, pověřil policejní ředitelství nebo hejtmanství úředním dohledem. Ten spočíval především v tom, že spolky musely pravidelně předkládat seznamy svých členů, oznamovat dobu a místo konání schůzí a předkládat výroční zprávy atd.

Stanovy Jednoty státních zřízenců byly schváleny c.k. místopředsednictvím v Čechách dne 16.5.1903 pod čís. 102.649 a změna stanov potvrzena výnosem c.k. ministeria vnitra ze dne 25.9.1905 čís. 39.992.

Cislatjanie: dobový název pro území rakouské monarchie, zahrnující též Čechy, Moravu a Slezsko.

platových tarifů a různých sociálních dávek, čerpání dovolené, používání služebního stejnokroje aj., ve snaze pomoci zlepšit poměry ve vězeňství.

Vybrané příspěvky z tohoto časopisu, které budou na pokračování otištěny, seznámí čtenáře se zajímavými fakty z činnosti rakouské justice a přiblíží problémy, které řešili naši předchůdci před sto lety.

Odborový časopis Státní zřízenec

Z následujícího článku je patrné, že s nízkým státním rozpočtem se vězeňství na území Čech, Moravy a Slezska potýkalo již v roce 1905.

„Paběrky ze státního rozpočtu na rok 1905. Ministerstvo spravedlnosti (justice) má povšechnou správu a rozhodování všech správních záležitostí justiční správy; vojenská správa justiční je z oboru jeho vyjmuta. Minist. spravedlnosti má vrchní dohled na všechny soudy, jich úředníky a sluhy. Na vykonávání úřadu soudcovského však nemá žádného vlivu; neboť dle § 6. základ. zák. stát. z 21. 12. 1867 jsou soudcové, vykonávající svůj úřad, samostatnými a neodvislými. Min. spravedlnosti přísluší vrchní dohled na státní zastupitelstva (návladnictva), nad advokáty, zapsanými v listině advokátní komory (advokáti nejsou ovšem ministru podřízeni; činnost ministerstva vztahuje se jen na schvalování jednacího řádu advokátních komor apod.). Za to podřízeni jsou ministerstvu notáři, jež jmenuje. Jím jmenovaní jsou také členové obchodních soudů a zemští soudní radové, okresní soudcové a adjunkti soudní. Pro těžší odsouzenec jest v Cislajtánii 20 trestnic, 14 pro muže a 6 pro ženy. Mužské trestnice spravovány jsou státem bezprostředně státními návladnictvími. Ženské jsou pod správou ženských katolických řádův. Dozor nad řádným vykonáváním trestu vykonává se od státu ustanoveným dozorcem, dohled pak mužskými orgány dozorcími. Rozpočet ministerstva spravedlnosti vykazuje spotřebu 74,909.403, úhradu 2,636.893 K. Z rozpočtu vyjímáme: Plat ministrův činí 20.000 K a funkční přídavek 20.000 korun, celkem 40.000 K. První president nejvyššího soudního dvora také 40.000 K, druhý president nejvyš. soud. Dvora 28.000 K. Justiční správa stojí ročně: v Čechách 13,475.125 K, na Moravě 5,863.900 korun, ve Slezsku 1,480.900 K. Trestnice vyžadují ročního

nákladu: v Čechách 1,424.200 K, na Moravě 442.730 K, ve Slezsku 252.800 K. V celé Cislajtánii věnuje se na trestnice ročně ze státní pokladny 6,338.600 K (na obecné školství 5,828.845 K, tedy o 499.755 K méně). Také kulturní dokument!

V.L.³

Rozšiřování povinností dozorců trestnice ve Valdicích (Kartouzích) nad rámec jejich služební činnosti, stanovené dekretem, bylo nepopulární, zejména pokud stejnou činnost v jiných rakouských trestnicích vykonávali vězni. Dozorci odmítali převzít povinnost rozsvěcovat lampy kolem ohradní zdi trestnice i přes zdůvodnění, že vězňům nelze tuto práci svěřit kvůli nebezpečí útěku.

„Nové zaměstnání dozorců vězňů v trestnici kartouzské. V jednom z posledních čísel našeho listu učinili jsme jenom krátkou zmínku o novém zaměstnání, které přiděleno bylo dozorcům kartouzské trestnice, jež je jejich stavu nedůstojné a zahanbující. Již po delší dobu jsou tamní dozorcí přímo násilně přidržováni k této práci – rozsvěcování lamp kolem vězeňské zdi – což je přímo proti služební jich instrukci, ve které výslovně přece uvedeno jest, že dozorcí k práci přidržováni býti nesmí, jakož i proti znění dekretu jim vydaného, jenž nějakou zmínku o „rozsvěcování lamp“ vůbec neobsahuje. Je proto s podivěním, že tito dozorcí takového ponížení po tak dlouhou dobu snášejí. Pokud nám známo, jsou ve všech trestnicích rakouských k práci této výhradně trestníci pod dohledem dozorce přidržováni, proč tedy jenom v kartouzské trestnici tato práce jest dozorcům přikázána. Námitka, že před jistou dobou právě při práci této trestník utekl. Nemůže býti směrodatnou, aby nyní téměř všicki tamnější dozorcí za to trpěli, když již doz., jemuž dohled na trestníka při práci této byl svěřen, velmi krutě byl potrestán. Neznáme ani jediného dozorce v trestnici, který by při nejmenším provinění nebyl okraden o svobodu, neb docela zavřen. Kdo nikdy v „base“ nebyl, jakmile se stane dozorcem tak „jí“ neujde! Jestliže takovýmto způsobem služební předpisy se neustále porušují právě těmi, kteří mají spíše těchto předpisů býti ochránci, tu nemůže rovněž býti trestným, vezmou-li dozorcí tito mimo službu stojící na sebe občanský oblek. Poněvadž přednesené prosbě dosud vyhověno nebylo, nuceni jsou dozorcí vězňů v Kartouzích na obranu své důstojnosti nastoupiti cestu jinou, kterouž hodlají docílit odstranění tohoto zlořádu. Až opět dozorce vězňů, žebříkem a lampou opatřený, kolem vězeňské zdi se bude ubírat, nechají jej pěkně ofotografovati a ne do Jičina nebo Prahy, ale přímo do Vídně na ukázkou zašlou, aby také „nahore“ o tom věděli, jaké vlastně „velké tisíce“ justiční ministr v trestnici kartouzské způsobem tímto pro stát ušetří. Když nehanbí se pan státní zástupce, ani vrchní zástupce, zajisté, že zastydí se správce ministerstva spravedlnosti a zjedná kýžené nápravy.

Kopřiva⁴

Kritika ministerských výnosů ze strany vězeňských dozorců svědčí o tom, že ne vždy bylo úsilí o reformování rakouského vězeňství bráno jako pozitivní snaha, zvláště pokud se týkalo zlepšení podmínek vězňů. Je však třeba podotknout, že i zabezpečení vězeňského personálu po stránce sociální a materiální bylo vzhledem k náročnosti jejich služby na nízké úrovni.

„Dozorcové vězeňští a nový výnos ministerstva spravedlnosti. Ministerský výnos ze dne 11. března 1905 č.j. 2505/5 jasně dokazuje, jak velkou, skorem otcovskou péčí projevuje ministerstvo spravedlnosti vůči lidem ve vazbě se nalézajícím. Výnos dopodrobna nařizuje, že má se vězňům do žaláře neb vězení na delší dobu odsouzeným bezplatně poskytnouti prostředků ku čištění zubů potřebných a sice: kartáčky a šlemovou křídou. Dále dotyčný výnos nařizuje, ve které trestnici se mají tyto potřeby objednat a dodává, že každému uvězněnému při jeho propuštění, případně dodání do jiné trestnice, jmenované věci mají se ponechat, i a konečně toto nařízení vhodným způsobem jim oznámiti.

³ NA Praha, f. PP 1900-1907, V 25/154, časopis Státní zřízení, ročník II. ze dne 10. srpna 1905.

⁴ Tamtéž, ze dne 25. září 1905.

Kolonie vězeňských dozorců (fotoarchiv věznice Valdice)

Porovnáme-li výnosy téhož ministerstva týkající se dozorců vězňů, shledáme v nich, že se podobná péče a starostlivost zde o tyto státní služebníky nejeví, neboť dozorcům se stále a stále služební poměry zostřují a ztěžují a jsou také kde možno ve svých právech zkracováni. Vzpomeňme jen ministr. výnosu, týkajícího se stejnokroje a doby trvání! Druhý výnos z roku loňského, dle kterého mají býti trestanci stíženi tuberkulosou, aneb podezřeli, že touto nemocí jsou stíženi, odloučeni od ostatních, jeví opět všechny známky citlivosti a šetrnosti k těmto lidem, neboť provádění výnosu mělo se díti tak, aby trestanci podobní uvádění nebyli na tu myšlenku, proč musejí dlíti v odloučenosti, jelikož by osud svůj těžce nesli. Nejsme tak brutální, abychom si přáli, aby takovým lidem osud jejich beztak beznadějný byl snad strpčován. Ale byl stát také tak citlivým a šetrným k nám – dozorcům? Nikoliv! Neboť touže nemocí stíženi trestanci mohou zcela klidně pro dozorce zhotovovati stejnokroj, bez ohledu na to, hrozí-li či nehrozí-li zde nebezpečí infekce a přenesení nemoci na dozorce a jejich rodiny. A tak z obavy, aby tato záhubná nemoc na spoluvězně přenesena nebyla, vidělo se ministerstvo spravedlnosti učiniti nápravu, ale zapomenulo na dozorce, neboť ti podobné ochrany a opatření se strany této snad nepotřebují a také o podobném nařízení dosud není jim ničeho známo, z čehož dá se dedukovati, že větší cenu má pro stát nuceně uvězněný, nežli d o b r o v o l n ě uvězněný! Každý trestanec přes 14 dní uvězněný, jak shora uvedeno, obdrží kartáček, jenž stojí 20 až 30 hal. a trochu křídý – představte si, co se jich zejména u kraj. neb zemského trestního soudu a okresních soudů spotřebuje? Dle všech úkazů vynahradí si stát výlohy vzniklé s prováděním toho nového nařízení na dozorcích, jímž se ta bídná almužna odebrá na prospěch z lidské společnosti vyloučených individuí. Tak spravedlivě dovede dozorce vězňů odměňovati ministerstvo – spravedlností!

Kopřiva.⁵

⁵ Tamtéž, ze dne 20. dubna 1905.

Formy korupčního jednání k získávání neoprávněných výhod se v roce 1905 nevyhnuly ani rakouské justici, i když při reformování vězeňského systému byl kladen důraz na zkvalitňování výběru uchazečů o přijetí do služebního poměru a vzdělávání vězeňského personálu. Příspěvek z trestnice ve

Valdicích (Kartouzích) poukazuje na špatnou personální práci ředitelů trestnice, která v té době neměla zrovna dobrou pověst. Citovaný článek nás vede k zamyšlení, nad nápadnou aktuálností nutnosti boje proti korupci ve státní správě i v dnešní době.

„Ta rakouská byrokracie. Na c.k. trestním ústavu v Kartouzích spočívá zvláštní kletba. Ačkoliv žádná z trestnic cislajtánských není ideálem, všude více méně odehrávají se rozličné nepěkné aféry – tož v Kartouzích jsou tyto takřka na denním pořádku. Z disciplinárního vyšetřování tento zlopověstný ústav ani nevychází. Sotva mine jedno, už se najde opět jiné. Ještě nejsou zapomenuty následky dlouhého disciplinárního vyšetřování z r. 1900, již zase lomcuje ústavem nová, neméně špinavá aféra nynější. Vyšetřování z roku 1900 smetlo dva úředníky (K. Vlasáka a B. Lepaře) na předčasný odpočinek a nynější inspektor stráže J. Mařátko měl tehdáž na kahanu, jen benevolenci nynějšího vrchního státního návladního Merhauta, který tehdáž zamhouřil oči obě, jest co děkovat, že zmíněné osoby nebyly ze služby propuštěny. Mělo se za to, že p. Merhaut tenkrát provede důkladnou desinfekci ústavu, než nebylo tomu tak. Zůstalo přece několik osob, u kterých korupce a úplatnosti se opět tak vzmohly, že nyní by měla nastat důkladná očista, aby se z ústavu nestal Augiášův chlév, neb stíží by se našel Herkules, který by jej vyčistil. Jest absolutně nemožno vésti disciplinární vyšetřování tak, aby o tom trestanci nezvěděli, jakých nečestných skutků se dopouští jejich představení, kteří jim mají býti vzorným příkladem ve všem dobrém. A jelikož i zde se uplatňuje pravidlo: „malé věšejí a velké nechají běžet“ a „dvojím“ loktem se měří, působí tato manýra na právní a mravní cit trestanců zhoubně a udusí v nich i tu jiskru svědomí, která i

v tom nejzarytějším zločinci ještě doutná. Ano – co ještě víc – i solidní úředníci, funkcionáři a zřízenci ústavu musí se stydět, že je osud zavál do ústavu, který má tak špatnou pověst a pro neblahé šmejdy veřejně tak jest zkompromitován. Nebudeme zejména uvádět, co se nynějšímu inspektorovi J. Mařátkovi na vrub klade (to sdělíme s veřejností na příslušném místě), podotkneme jen, že nikdo nebyl v ústavě tak hýčkán ode všech ředitelů jako právě on. Na začátku let sedmdesátých byl přijat jako dozorce do služby, ačkoliv dle zákona přijat býti neměl, byv pro rozličné přestupky na vojně jako desátník degradován. Netrvalo dlouho byl povýšen za naddozorce a brzo po té za náměstka inspektora: a když odešel inspektor Kohout do Král. Hradce, jmenován byl Mařátko, ač opět proti zákonu, inspektorem. Staloť se to tak, že nově jmenovaný inspektor na místo po Kohoutovi uprázdněné resignoval. A této okolnosti použil ředitel Janota, že navrhl bez vypsání konkursu – Mařátka za inspektora, jehož s největší ochotou, jako by mu rovno nebylo, vrchní státní zástupce Merhaut akceptoval. Inspektor v trestnici jest nad stráží takřka neobmezeným pánem, má na dosazování a povyšování stráže veliký vliv, podáváje o ní informaci, a pakli mu ředitel důvěřuje – což zde vždy v plné míře platilo – může inspektor svého postavení velmi vydatně ve svůj prospěch využívat, přijímaje úplatky, presenty atd. Po drahná leta se stávalo, bylot' to všeobecně známo, že osoby, které jak se říká „zaplatili kolký“ byly přijaty do služby, nemajíce žádné způsobilosti, kdežto osoby inteligentní byli odmítány. O tom jak byly zaopatřeny i osoby, již jednou propuštěné, promluvíme na jiném místě. A jaký bude asi facit celého nynějšího disciplinárního vyšetřování? Čeká pan inspektor

v listopadu druhou kvadrenálku a potom půjde sám, či mu ji pan vrchní st. zástupce ponechá a pak ho ještě milostivě propustí na „zasloužený odpočinek“? “⁶

*Alena Kafková
Pokračování*

Vzpomínky bývalého misionáře Rudolfa J. Kreigische na zážitky z konce II. světové válce

Dokončení z předchozího čísla

Pane pátère, Vy jste byl, než jste upadl do zajetí, příslušníkem Wehrmachtu?

Ne, nebyl. Bylo to trochu jinak. Byl jsem povolán k předvojenskému výcviku, do vojenského tábora Wehrmachtu. Tento výcvik byl zaměřený na předvojenskou přípravu se zaměřením na zpravodajskou službu. V průběhu tohoto výcviku se k nám přiblížila fronta a tábor padl do rukou Američanů. Poprvé jsem mohl napsat domů ze zajetí až 30. prosince. Byl jsem internován v jednom z dvou táborů v blízkosti Karlových Varů, kde byli umísťováni váleční zajatci. Bylo to území, které spadalo pod vliv Američanů. Ti nám říkali, že pokud budeme dělat problémy, že nás předají Rusům.

Předvojenská příprava, o níž jste hovořil byla povinná pro všechny mladé muže ve věku 16ti let?

V té době byly zavřené školy, takže byli všichni mladí posláni do předvojenské přípravy. Narodil jsem se v roce 1929. Ročníky 1927, 28 a 29 byly zařazovány jako pomocníci tzv. FLAKu, což bylo protiletadlové dělostřelectvo. I když jsme byli příliš mladí pro válečný konflikt, přesto jsme neměli na vybranou a museli jsme jít sloužit. Šlo o to, abychom získali předvojenské vzdělání. Někteří mladí lidé zahynuli v boji proti Rusům. Já jsem nebyl odvelen na frontu jen díky tomu, že jsem měl specializaci pro zpravodajskou službu. V Karlových Varech nás bylo kolem 5000. Někteří utekli a poschovávali se u rolníků. Když bylo po všem, odešel jsem dne 15. května 1945 z Karlových Varů do Ústí nad Labem. Nejeli jsme domů přímo, ale nejprve přes Varnsdorf a potom jsme chtěli přes Prahu domů do Javorníku.

Pane pátère, vy jste byl jako mladý muž členem organizace Hitlerjugend?

Ano, musel jsem být členem této organizace. Všichni jsme museli být členy, ale já jsem měl problémy, protože můj otec pracoval pro biskupství ve Vratislavi stejně jako můj dědeček. Proto jsme byli označováni jako tzv. černí. V kostele jsme také ministrovali při mších a z toho důvodu jsme často přicházeli na nedělní sraz Hitlerjugend pozdě. Kvůli tomu také předvolali našeho otce, který se za nás musel zodpovídat.

Mohli se mladí muži německé národnosti nějak vyhnout tomu, že by nebyli členy Hitlerjugend?

Ne, to nebylo možné, to by bylo šílenství. Všichni bez výjimky museli být v Hitlerjugend. Znal jsem jednotlivce, kteří byli komunisty ještě před válkou za první Československé republiky. Vím

⁶ Tamtéž, ze dne 10. října 1905.

K výrazu „Augiášův chlév“: starověký příměr pro velký nepořádek.

ještě, že němečtí komunisté a Češi měli společné školy. Synové těchto komunistů přišli také do Hitlerjugend. Každý tedy byl v této organizaci. Bylo to smutné. Někteří to nemohli pochopit. Když viděli, že já jsem katolík a že měl i můj tatínek problémy, protože nebyl ve válce... Mnohokrát se jej ptali, proč nešel na frontu jako ostatní? Měl úraz, proto nešel.

Kolik vašich kamarádů bylo v době, kdy jim bylo oněch šestnáct let, schopno chápat tzv. politickou realitu?

To byla samozřejmě indoktrinace. Věděl jsem dobře, že toto platí pouze u nás doma v soukromí, a toto je říkáno oficiálně. Otec stále poslouchal zakázaný zahraniční rozhlas. Jen proto jsme věděli o něco víc než ostatní. Otec nám stále kladl na srdce, abychom si dávali dobrý pozor. Věřil nám a vyprávěl o tom, že děti udávají vlastní rodiče. My jsme byli vychováni jako katolíci a jednali jsem jinak.

Takže Vy pocházíte z křesťanského prostředí a máte křesťanské vychování?

Ano, tatínek pocházel z Javorníku z Jánského Brodu, což bylo letní sídlo kardinála z Vratislavi. Můj dědeček tam byl zaměstnán jako vrátný a otec tam pracoval u biskupství jako lesník. V 80. roce měl pracovní úraz, šel proto do služby k panu biskupovi, kde poznal mojí matku. Vojenské velitelství chtělo, abych byl poslán do armády. Byl jsem sice dost vysoký, ale hubený. Nakonec jsem si řekl: Ti mne nedostanou a řekl jsem jim, že bych raději šel k horským myslivcům, protože tam byli hlavně Bavoráci a Rakušané.

Hovořili jste u Vás v rodině o hrůzách války?

Až později po válce. Já jsem vlastně nebyl doma, vrátil jsem se až v roce 1949 z Pankráce, v roce 1947 jsem nastoupil do semináře. Rodiče toho mnoho nevěděli o mém osudu, ani o tom, že jsem byl vězněn na Pankráci. Když jsem jim to mohl říci, už nežili. Bylo to všechno těžké trauma, snažil jsem se na to nemyslet. Až po 40 letech jsem to v sobě vyhrabal, když jsem procházel psychoterapií.

Pro mne je zajímavé, že jste své osobní trauma řešil dost neobvyklým způsobem

Ano, bylo to také z toho důvodu, že jsem byl v zajetí religiozního přístupu a že jsem procházel speciálním psychoterapeutickým kursem, který organizovali mnichové – benediktýni. Bylo to na stacionáři. Až zde jsem si uvědomil, kde jsou kořeny mého osobního traumatu, že to vlastně všechno začalo na Pankráci.

Bylo Vaše rozhodnutí stát se misionářem v přímé souvislosti s předchozí křesťanskou výchovou v rodině?

Bezpochyby, ale přeci jen to bylo něco docela jiného, než být zaměstnaný jako lesník u biskupa jako můj otec. To co jsem považoval za důležité bylo součástí mé víry, neboť jsem věděl, že když mi Bůh pomůže, stanu se misionářem a musím pro to také něco učinit.

Zmínil jste se o tom, že jste již odpustil těm, kteří zavinili Vaši trýzeň. Myslíte si, že by mělo být násilí vždy odpouštěno bez trestu?

Musím říci, že toto cílené násilí bylo politicky připraveno a bylo také politicky zabarvené. Já osobě si nepřeji, aby byl někdo potrestán za to, co mi špatného způsobil. Násilí bylo činěno v šíleném stavu myslí, lidé neuměli rozlišovat a tak ani vlastně nevěděli co činí. Již jsem říkal, že jsem měl z Čechů strach. To byl můj obraz nepřátel ve mně. Když jsem potom přijel v roce 2000 do Opavy, cítil jsem se mizerně a myslel jsem na to, že mne lidi poznají, měl jsem stále veliký strach. Stále jsem v sobě nesl důsledky ran, bití, výprasky a všechno to, co jsem cítil tělesně a to, co konečně díky psychoterapii ze mne odešlo.

Pane pátère, jste ochotný připustit, že stejný strach, jaký jste měl Vy z Čechů, měli také Češi z Němců?

Zcela jistě. To vidím až nyní, že to tak muselo být. Bylo to špatné na obou stranách, bylo to morálně velmi těžké. Myšlenky těch lidí, to byl vlastně produkt té doby.

Jste zkušený člověk, dosáhl jste moudrosti dané věkem a poznáním. Co je potřeba podle Vašeho názoru učinit pro to, aby se takové násilí již nikdy neopakovalo?

To je velmi těžká otázka. Jsem přesvědčený o tom, že je potřeba učinit všechno pro to, aby žádná špatná ideologie nemohla ovlivnit masy. Vždyť i v Iráku je to dnes podobné.

Stovky let vedle sebe žili Češi a Němci bez vážnějších problémů a najednou díky nepřátelským ideologiím se všechno změnil.

Nedávno jsem napsal, že jsme žili pospolu ve stejném domě s Čechy a že to byli moji nejlepší přátelé. Bylo to v době někdejší první Československé republiky a během války se to všechno změnilo. Tehdy byl poštmistr, ředitel spořitelny a pohraniční vojáci Češi, všichni ostatní byli Němci. Problémy začaly až v roce 1938.

Víte, kdy se vaši předkové přistěhovali na Moravu?

To je pro mne těžká otázka. V době, kdy jsme byli v Opavě, jsme se pokoušeli podle knihy křtů zjistit, jak to s námi bylo. Dostali jsme se až do 17. století, kdy jsme zde byli všichni Němci, ale další informace již nebyly k dispozici.

Z hlediska dlouhodobého pobytu Vašich předků na území republiky pravděpodobně berete tzv. Benešovy dekrety jako křivdu. Cítil jste se být příslušníkem ČSR?

O tzv. Benešových dekretech jsem se dozvěděl v Sudetendeutsche Zeitung až před několika lety a zjišťuji, že jde stále o aktuální záležitosti. Beneš, to je něco jiného než Masaryk, kterého jsme měli jako obraz státníka ve škole. Beneš byl během války v exilu, v té době jsme se o dějinách společného života moc neučili, protože v roce 1939 bylo vše vykládáno se silným politickým zabarvením, jako ostatně i později. My jsme se podrobnější informace dozvěděli od naší tety, která byla vídeňská Češka a také se vdala za jednoho vídeňského Čecha. Pracovala společně s mým otcem. To bylo ve škole, kde jsme se učili česky. „Kde domov můj“ jsem uměl zpívat česky i německy.

Zdá se tedy, že jste se cítili být příslušníky Československé republiky?

Ano, moji rodiče, kteří se narodili jako Rakušané, ale také i moje sestry a já jsme byli příslušníci ČSR. Toto jsem uváděl všude, dokonce i v Africe. Když se mě ptali odkud pocházím, říkal jsem, že z Československa. Oni mi říkali: aha, to jen socialistický stát. Jednou mi to ale pomohlo. Bylo to v roce 1970 a 1971, kdy byl v Africe veliký hlad. K dispozici bylo pouze jedno jídlo na tři dny. Tehdy jsem dostal povolení jen proto, že jsem byl ze socialistického Československa, abych si zajel do sousedního regionu a tam jsem mohl nakoupit jídlo pro naše lidi.

Pane pátere, jaký byl tedy skutečný důvod Vaší návštěvy v Praze a na Pankráci?

Já jsem přišel s tím úmyslem, abych si zde vyhojil své duševní rány, které jsem tu utrpěl jako mladý člověk. Už nikdy bych nechtěl slyšet nadávku: „Ty kurvo německá!“

Děkuji Vám za rozhovor

Připravil: Eduard Vacek

Přeložil: JUDr. Josef Nejedlý

Muzeum III. odboje má co nabídnout

Depozitní materiály Muzea III. odboje v Příbrami obsahují velké množství dosud nepublikovaných dokumentů o politických vězních padesátých let. Každá nadepsaná složka skrývá jeden tragický či dramatický lidský osud. V obálkách jsou pečlivě uloženy soudní i rehabilitační rozsudky, seznamy písemností, fotografií či uměleckých děl, které příbuzní obětí komunistické zvěle věnovali po smrti svých blízkých muzeu. K významným politickým vězňům padesátých let patřili také

akademický malíř Otakar Číla a Vratislav Číla z Nové Paky. Proto představujeme část jejich pozůstalosti:

Akademický malíř Otakar Číla

Narodil se v Nové Pace 10. března 1894. Malířskému umění se vyučil u Josefa Mühla a od roku 1913 studoval na Akademii výtvarných umění v Praze. Jeho studium přerušila I. světová válka a malíř byl odveden na srbskou frontu. V březnu 1915 přešel do ruského zajetí, kde se přihlásil jako dobrovolník do srbské armády. Pro onemocnění byl zproštěn služby a dostal se jako malíř na soukromou školu, později byl učitelem kreslení v Dněpropetrovsku. V roce 1917 vstoupil do čs. legií v Rusku a byl přidělen k osvětovému odboru jako malíř a ilustrátor. Koncem roku 1919 byl v Irkutsku přidělen k typografickému oddělení čs. generálního štábu. Vypracoval návrhy na poštovní známky čs. legií, ilustroval humoristický časopis Houpačky, namaloval řadu portrétů a vykonal mnohé typografické práce. V roce 1920 odjel na výzvu československé vlády do Číny a Indie, v Bombaji ilustroval časopis Times of India. Domů se Otakar Číla vrátil až v prosinci 1920. Přivezl si poznatky, poznámky a črty o krajinách, městech a lidech, především však kresby a obrazy, na nichž ztvárnil exotické země. Po návratu dokončil svá studia na Akademii výtvarných umění v Praze, kterou absolvoval v roce 1925 v portrétní speciálce u prof. Vratislava Nechleby. Akademie ho vyslala v roce 1926 do Albánie ke studiu národních typů pro výzdobu parlamentu. V té době vznikly jeho významné portréty. Již počátkem II. světové války se Otakar Číla zapojil do odboje a spolupracoval se skupinou Obrana národa. Byl také velitelem partyzánské skupiny „Kumburk – gen. Alex“. V období květnové revoluce 1945 byl v Nové Pace okresním velitelem. Nesouhlasil s poměry po únorovém převratu v roce 1948 a stal se obětí perzekuce v rámci vykonstruované akce StB, velitelství Hradec Králové s tajným označením „MALÍŘ“. Dne 15.9.1949 byl spolu se svým synem Vratislavem a dalšími členy rodiny zatčen a odsouzen na 20 těžkého žaláře. Zároveň byl zabaven rodinný majetek včetně vzácných obrazů. Ve výkonu trestu vážně onemocněl, v roce 1958 byl na žádost lékařů propuštěn. Po návratu z vězení byl zbaven možnosti vystavovat. Z výkonu trestu se vrátil s podlomeným zdravím a svůj poslední obraz v roce 1971 již nedomaloval. Zemřel po delší nemoci 23. března 1977. Otakar Číla byl vzácný člověk, který se zúčastnil I., II, a III. odboje.

Skica akademického malíře Otakara Číly (Na Pankráci 1956)

Vratislav Číla

Vystudoval novopacké reálné gymnázium a Vyšší elektrotechnickou školu v Děčíně. Ve svých dvaceti letech byl spolu s rodinou a se svým otcem zatčen v akci StB v rámci dvaasedmdesátileté hradecké skupiny napojené na JUDr. Miladu Horákovou. V komunistických kriminálech a pracovních táborech prožil dvanáct let a strávil zde nejkrásnější léta svého mládí. Radioaktivní záření v uranových dolech zanechalo na jeho zdraví těžké stopy. Po roce 1989 se zapojil do demokratizačního procesu a podílel se na činnosti bezpečnostní komise a Konfederace politických vězňů, byl členem městského zastupitelstva. Zemřel v listopadu v roce 2001.

Následující text z roku 1968 je doslovným prepisem (četně pravopisu) z pozůstalosti jmenovaného.

„Hrdinové mlčí...“

Jáchymovské reminiscence

„Tak co, fešáci, přiznáte se?“

„Podívejme se, hrdinové mlčí!“

„Chcete pivo? zazpívejte si: "Teče voda teče“

„Uvidíme, jak budete šlapat půdu na mariánské!“

„Kolik jste dostali? Patnáct, dvacet, tak si je odsedíte a z vašich žen naděláme kurvy.“

„Mírov, Leopoldov? Ne, o těchto pevných věznicích a jejich převýchovných metodách už veřejnost leccos ví. Nejde tu ani o příbramský Bitýz. To všechno jsou kriminály, které existují, kde svědectví o hrozné minulosti jsou živá. Je možno jít po jejich stopách až do přítomnosti, na místě rekonstruovat tuto minulost s lidmi, kteří se na ni velmi dobře pamatují a těmi, kterým paměť prapodivně selhává.

Toto však byl Jáchymov. Říkám byl, neboť dnes už v této ani vnější podobě neexistuje. Je to kout naší republiky, kde všechno to „otřesné“ se provádělo ve velkém. Zde bylo opravdu koncentrováno tisíce politických vězňů ve zvl. Uranové atmosféře. Byla to republika sama pro sebe, kde si zákony zcela po svém přizpůsobovali „jáchymovští bozi“ nebo „polobozi“ - náčelníci střediska a jednotlivých táborů.

Tyto tábory, až na jeden ve Vikmanově, který má dnes už docela jiný charakter, neexistují. Svědectví o strastném životě „muklů“ na nich se rozplynulo do prostoru a času. Zůstalo však v myslích a srdcích lidí, kteří zde dlouhá léta „žili“, vtisklo se nesmazatelně do půdy, kamení a šachet jejich krví, potem, slzami a zoufalstvím. Tato místa se vším všudy jsou prokleta ústy tisíců. Sejmout je může jen veliké pokání těch, kteří jsou vinni.

Dnes na těchto místech rostou snad stromy a prohání se klidně zvěř, nebo na nich jsou vybudované cesty, domy, autobusové linky a turisté klidně pojídají svou přesnídávku. Proto o nich vydává toto svědectví, pro klid svého svědomí, neboť to považují za svou povinnost a na paměť všem. Tábory obehnané koridorem z ostatních drátů a hlídacími budkami (špačkárnami), 200 W žárovkami a ostřelovacím pásmem.. jaká ironie při pohledu na tyto „cirkusové arény“, když si vzpomeneme, že Antonín Zápotocký jako politický vězeň po roce 1945 prohlásil: „už nikdy ostatné dráty!“ A jako prezident jich převzal celé kilometry. Celá naše republika byla doslova „zadrátovaná“. A uvnitř další ostrovy a ostrůvky obehnané ostatním drátem.

Ten, kdo mezi 50 až 60 lety se dostal na Jáchymovsko, měl všechny možné důvody, jen ne léčebné. Bud tam jel jako vězeň a pak to měl skoro na doživotí, (většina trestů měla hranici nad deset let) nebo jako příslušníci ozbrojených složek /hlavně bachaři), nebo jako civilové, kteří využili příležitosti jáchymovské konjunktury, a toho, že pracují s mukly. Klidně a bez výčitek svědomí sbírali smetanu z muklovské práce, "rýžovali" na úkor jich a jejich zdraví. Snad se našly i výjimky, ty jsou nakonec všude. Ale to jen potvrzuje pravidlo. A tak se Jáchymovsko stalo republikou v republice. Každý týden sem směřovaly autobusy obsazené hlavně politickými vězni, zvláště v padesátých letech, kdy jich byla úroda. Soudy plnily plán opravdu nad 100%. Cestování nebylo příliš pohodlné. Vždy dva a dva připoutáni k sobě pevně utaženými pouty pod stálou hrozbou eskorty, s nadějí, že při sebemenším pokusu o útěk použije zbraně. Mluvit se nesmělo, nesmělo se ani jíst či pít, nesmělo se jít ani na stranu. Vše se muselo vydržet a snést až do cílové stanice. A tou byl ústřední tábor C u Ostrova

n Ohří, dnes Vikmanov. Zde se provedlo základní rozdělení muklů do táborů a to podle pokynů, které byly součástí spisů. Každý zde vyfasoval muklovskou výzbroj a výstroj, jež se vešla do jednoho rance z deky a do týdne byl vypraven do svého tábora.

Na jáchymovsku bylo zpočátku táborů mnoho: Slavkovský, Svornost, Bratrství, Rovnost, Nikolaj, Mariánská, Eliáš, třídírna rudy Elko. Během času se redukovaly nebo likvidovaly. Po roce 1954/5 zůstaly v podstatě asi tyto tábory: na slavkovsku Prokop, pak zemědělská komanda (zde se soustřeďovaly většinou nižší tresty) na Jáchymově tábor Elko, Nikolaj, Mariánská, Rovnost, Eliáš. Na Eliáši byli většinou soustředěni vrazi, kteří později po jeho likvidaci přešli na Rovnost

Tábor L, který byl v sousedství tábora C, se svou pověstnou věží smrti, byl určen pro ty, jež byli zvláště nepohodlní. Co nezmohla vyšetřovací vazba, měla dokončit smolka, která se zde drtila a třídila za tak primitivních a zdraví škodlivých podmínek, že na každém musela zanechat stopy. Kladivý a holýma rukama se zde pechovala nejvyšší kvalita uranová ruda, (čistý smolinec) do bedýnek, jež putovaly do SSSR. dělo se to za dohledu sovětských odborníků, právě tak, jako se za vedení sovětských inženýrů dobývala v uranových dolech. Radiové záření a emanace zde byly nejintenzivnější. U mnohých kteří přicházeli do přímého styku s rudou, zbělely a znečistily konečky prstů a počet bílých krvinek se neúměrně zvyšoval. Jaká byla lékařská péče nebo prohlídka? Teprve ke konci padesátých a na začátku šedesátých let byly po nepřetržité práci s uranem nařizeny zdravotní prohlídky a krevní zkoušky.

Myslím, že major Čížek, náčelník vězeňské nemocnice ve Vikmanově v té době, by mohl příslušné komisi při OSN předat takový materiál, jako málokterý ústav na světě. Tento nelidský tábor byl zlikvidován v roce 1956 a jeho posledními obyvateli byli katoličtí kněží.

Tábor C - ústřední, byl v podstatě tranzitním táborem. Ale i on měl své stále obyvatele, kteří pracovali na různých komandech. při tomto táboře byla vabudována moderní muklovská nemocnice, kde opět lékaři - muklové zachraňovali životy a zdraví svých kamarádů. Jim patří dík těch, kteří se dostali do jejich péče. Dělalí opravdu vše, co mohli.

V blízkosti nemocnice byl však i jiný objekt, který se ovšem již mnohem méně staral o zdraví vězňů. Byla to vyšetřovačka "Sing", jak jsme ji říkali, věrná kopie Ruzyně, sídlo StB jáchymovska a okolí.

Tábor P - Rovnost, na němž jsem strávil od roku 1954 nepřetržitě 7 let, až do doby jeho likvidace v r. 1961 (by posledním koncentračním táborem pro těžbu uranu na jáchymovsku) a na němž chci demonstrovat jeho vnitřní režim jako ukázkou režimu těchto táborů vůbec, byl po 50. roce vyloženě táborem pro politické (protistátní) vězně s tresty nad 10 let a táborem německých i českých retribučních vězňů.

Tábor byl v blízkosti šachty Rovnost, tvořil vlastně i s ní jeden velký objekt, obehnaný koridorem z ostatních drátů a hlídáný z věží. Prostor tábora a šachty byl oddělen branou, která sloužila jako kontrolní místo pro obchod a návrat ze směn. Rovnost proti ostatním táborem měla tu výhodu, že šachta byla v sousedství. Nemuselo se dojíždět autobusy ani chodit „buzerantským“ pochodem v lajně. Tábor měl 8-9 ubikací a asi 1000 obyvatel.

Každý přírůstek se musel hlásit u „táboráka“ a směnmistra. Táboráci, to byli napůl bachaři. Někdy dokonce i horší. To byli zvláště vybraní a důvěryhodní vězni, kteří byli pověřeni řízením muklovských záležitostí. (Ubytování, kontrola pořádku na světnicích, vypisování brigád, třídění pošty, příprava prověrky stavu.) Táboráci nebyli zařazováni jako ostatní do práce a měli i zvláštní uniformy v černé barvě. Mnohdy se jejich vlivu (donášeli bezpečákům a náčelníkovi) báli i řadoví příslušníci. Směnmistr zařazoval vězně do práce a směn podle pokynů náčelníka a jiných orgánů.

Éru jáchymovské Rovnosti „proslavil“ po 50. letech náčelník tohoto tábora „Paleček“, vlastním jménem Dvořák. Vedle vlastnoručního přesvědčování politických vězňů o jejich špatnosti, měl celý rejstřík převýchovných metod, jež dokazovaly sílu dělnické třídy nad zloduchy imperialismu. „Palečkovo náměstí“ byl prostor mezi 5. a 4. barákem. Na věčnou paměť byl nazván jeho jménem, neboť zde nechával i za nejsilnějších mrazů stát vězně v chatrné haleně, dokud neodmleli a nepadli. Nikdo jim nesměl podat kousek oděvu nebo jídla, neboť by ho čekal stejný trest. Tímto trestem byli nejvíce postiženi Svědkové Jehovovi, adventisté a příslušníci náboženských sekt, neboť odmítali pracovat v sobotu. Stejně krutým trestem bylo i prošlapování koridoru za větru a vánic, neboť jedny onuce a nepřiliš trvanlivá bagančata nemohly dlouho chránit nohy před mokrem a omrzlinami, navíc tu byla i hrozba zastřelení na útěku, kdyby se někdo ze „štrůdlu“ opozdil, nebo udělal jakýkoli pohyb směrem k vnějším drátům koridoru.

Za nejdábelnější výmysl však považuji využití stavu nouze a rozdělení vězňů na různé kategorie podle toho, jak akceptovali táborový režim. Tak vznikla "táborová policie", jež dohlížela místo bachařů na pořádek, "brigádýři", kteří organizovali a oceňovali práci vězňů v podzemí, soutěžilo se ve všem možném, tvořily se pracovní kolektivy a překonávaly se rekordy v ražení překopů. Ti, kteří byli fyzicky silní a nekladli příliš velké překážky svému svědomí, se "kladně" zapojovali. Někteří byli dokonce podmíněně propuštěni, což byla normálně nedostižitelná meta. Vždy se to řádně propagačně využilo. Jinak to byly hlavně hmotné odměny: lepší barák, ubytování, dostatek jídla, pití (pivo), mimořádné návštěvy, dopisy atd. ti, kteří se z nejrůznějších důvodů nezapojili, nebo neplnili výkonové normy, odnášeli to v naprosto opačném poměru. Pro ně byl zvláštní "trestní" barák s přísným režimem, brigádami navíc, sníženými dávkami jídla. A tak se na někde pořádaly hody a na druhé straně trpěli lidé hladem. Největší ironií rafinovaně režirovanou bylo, že takto proti sobě stáli lidé, kamarádi ze stejné party, skupiny, města či vesnice.

Nejsmutnější byly vánoce. Na "výběrovém" baráku se pojídaly přemrštěné dávky ryb, salátu, dortů, piva, a na "trestním" rybí ocásky s bramborami ve slupce a hořkou černou kávou. Přestože podle zákona platila i v těchto táborech 8. hodinová pracovní doba, "neplničů" museli mnohdy směny tuplovat, a pak ještě jít na mimořádnou brigádu.

Pro zpestření života muklů pořádalo velitelství pravidelně jednou do měsíce táborový "filcunk", stěhování z baráku na barák a prodloužené početní prověrky. Pohled do ubikací po táborovém filcunku byl opravdu jedinečný. Stádo divokých koní by to leckdy nezřídilo lépe: slamníky, deky, cukr, káva, tabák - vše v jednom chumlu a hromadě. Zabaveno bylo všechno podezřelé a nepovolené. Do dalšího filcunku se muklové zase "opejřili". Jak, to patří k malým muklovským zázrakům. A tak to byl stálý koloběh.

Návštěvy rodinných příslušníků byly vždy zkouškou nervů. Jestliže šlo o bezdětnou rodinu a mladou manželku, mohl být manžel - mukl snadno překvapen tím, že mu při této příležitosti oznámí rozvod, nebo se vůbec nedostaví. Úřady k tomu kroku ženy přímo i nepřímou nutily.

Nebo šlo o rodinu s dětmi, zvl. malými a pak docházelo k velmi smutným a trapným scénám. Asi do roku 1956 byly návštěvy povolovány individuálně, za odměnu, teprve v následujících letech měl vězeň na návštěvu nárok a to jednou za tři měsíce. Ti, kteří měli dalekou cestu, to mohli těžko využít. Bylo to nákladné.

Návštěvy asi do roku 1960 se konaly mimo prostor táborů, ve zvláštním, pro tento účel upraveném baráku. Normálně trvaly 20. minut, za odměnu pak půl hodiny, nebo i hodinu. Byly buď u okénka, nebo u stolu. U návštěvy stáli, nebo seděli příslušníci a smělo se hovořit jen o rodinných věcech. Předávat se rovněž nic nesmělo, děti měly zakázáno volně pobíhat. Vše bylo strohé, přísné, bez smilování. Každý se snažil mít z návštěvy co nejvíc i za tu cenu, že se vše odposlouchávalo, že tu mizelo soukromí, ale byl to jedině možný živý kontakt s rodinou. Uvnitř byli všichni plní radosti, ale v očích se jen těžko skrývaly slzy a hlas často selhával.

Nejsmutnější byly rozchody a odjezdy vězňů autobusy zpět na tábor. Rodiny stály roztroušeny podél cesty, aby ještě naposledy zamávaly. Budoucnost u těchto zatracenců byla vždycky nejistá. Nezapomenu na jednu událost:

Když se autobus s vězni rozjížděl a pomalu vzdaloval, vytrhlo se matce nějaké děcko a s nataženou ručkou se snažilo autobus dohonit. V ruce drželo jablko a volalo: "... Tatínku, já jsem ti chtěl dát jablíčko..." Pak škobrtlo a upadlo do prachu silnice. Jablko se rozlétlo na několik kusů. Tváře 40 mužů ztvrdly do jediného odhodlání a samopaly eskort se studem sklonily.

Mzda až do března 1956 byla rozdělena tak, že si jednu třetinu ponechávalo MV na náklady výkonu trestu, další dvě třetiny připadaly na kapesné, úložné a příspěvek rodině. Po březnu 1956 došlo k nové úpravě. MV si ponechávalo dvě třetiny mzdy a zbytek se dělil jako dřív. neplničům se kapesné snižovalo až na 0,20 Kčs denně.

V roce 1955 docházelo na táborech k velkým přesunům a bouřím. Byl to důsledek celkového politického ovzduší a nadějí, že dojde k propouštění politických vězňů. V březnu a v dubnu tohoto roku odešli totiž všichni němečtí retribuční vězni do východního i západního Německa. Při výročí deseti let trvání OSN, žil tábor jedním heslem: "V OSN se o nás jedná, proto rána ani jedna". a "Ivan go home". Objevovalo se to všude; na vozech, stojkách, dveřích. Demonstrativně se nepracovalo, nevrvalo a nepálilo. Velitelství bylo bezradné, a Rusové též. To tu přeci ještě nebylo! S tím se muselo něco udělat. A také se udělalo. Nastalo velké stěhování a míchání lidí z různých táborů a věznic. Jednoho dne byla Rovnost poloprázdná a pak den za dnem se začala plnit novými mukly všech kategorií. Při této

příležitosti se vyřizovaly různé účty s bývalými táboráky, směnistry, brigadýry a fyzly. Nebyl to pěkný pohled, zvláště když jsme si uvědomili, že i to patřilo de generální režie, neboť muklové se vzájemně tloukli za blahosklonného přihlížení velitelství. "Jen si dejte, my vás snáze zkrotíme".

Netrvalo to dlouho, přijeli experti z MV, nový náčelník a začala vojna. Trestní barák, brigády, přidělový systém v kantýně, zastavení výhod a návštěv. Filcunky, hodinové nástupy, buzerace.

V tomto období 1955/56 dochází po delší době k první tragické události na táboře. Vězeň Dokonal, silný, robustní sedlák z Pardubicka, který pracoval jako tesař, ze zoufalství a z náhlého pomnutí smyslů utíká na závodě do drátů a je odstřelen několik kroků od věže. Stalo se to odpoledne, za jasného dne a za přítomnosti mnoha lidí, kteří křikem upozorňovali strážného, že je to sebevrah, aby nestřílel, že ho zadrží a odvedou. Marně...!

Vyšla rána. byl to přeci nádherný cíl a možnost se ukázat. Vězeň Dokonal padá smrtelně zraněn. Při jeho přenosu na táborovou ošetrovnu dochází ke spontánní demonstraci vězňů proti vojákům. Příslušníci na táboře se drželi úplně stranou. Dokonal je v hlubokém bezvědomí a po převozu do nemocnice umírá.

Později po táboře kolovala zpráva, že onen strážný byl odměněn za vzorný výkon služby mimořádnou dovolenou.

Po "Palečkově" odchodu, od roku 1954 až do roku 1961, kdy byla Rovnost jako poslední pracovní tábor likvidován, se na něm vystřídal více náčelníků, z nichž se do jeho historie zapsali především tito:

Nadporučík Vašíček, zvaný Fešák, který si svoje ostruhy vybojoval za svého působení na Mariánské, kde s úspěchem likvidoval vzpouru. Na Rovnosti se snažil o stejný postup při likvidaci vzpoury jednotlivců, kteří se z fyzických či morálních důvodů vzepřeli brutálním opatřením. Jeden z těchto případů skončil tragicky: Smrtí vězně Požára v korekci. Stalo se to v období roku 1956/57, když odsouzený požár odmítl z osobních důvodů fárat. Jen tak bylo možné fakticky protestovat proti nespravedlnostem, ovšem se všemi neblahými důsledky.

Byl dán do korekce, což bylo zvláštní zařízení samotek a zde byl vedením tábora (náčelníkem a příslušníky) tak přesvědčován o svém "omylu", že jsme ho již živého nikdy nespatri. Na táboře to vzbudilo velké rozhořčení i u civilistů, takže náčelník Vašíček byl nucen se k věci nějak vyjádřit. Učinil to na shromáždění vězňů v kulturním domě velmi sebevědomým a ironickým tónem ".....Kolují zde i venku pomlouvačné zprávy o smrti odsouzeného Požára. Vysvětlení je však jednoduché, Požár si zoufal a oběsil se...! Mělo to však jeden háček. Na čem se mohl oběsit, když se do korekce chodilo jako do samovazby - bez opasků, šňůrek do bot a po zevrubné osobní prohlídce? Navíc byla v korekci služba, která vězně okénkem kontrolovala. Jak to tedy vězeň provedl, na to tenkrát náčelník odpověď nedal. A dnes? "Hrdinové mlčí", vidíte pane náčelníku?

Bliží se rok 1960 a s ním veliké naděje na amnestii. Na táboře panuje náčelník Dobrovský. Rybí oči výstižně charakterizovaly celý jeho mravní profil. Několik týdnů před květnovou amnestií se stal na táboře hrozný zločin. To už byla Rovnost - po předcházející likvidaci ostatních vězňů táborem nejen "politických", ale i "kriminálních". Byla zde i slušná řádka vrahů, kteří bydleli a pracovali spolu s politickými.

Droboučský J. Bakrlík, politický vězeň, - budíkový Joe -, kaj jsme mu říkali, byl brutálním způsobem zavražděn v blízkosti šachty. Bylo to otřesné pro všechny zaměstnance a nás, politických, se to zvláště dotýkalo. Byl našim "chráněncem" pro svoji fyzickou slabost, skromnost a podivinství. Stále sestrojoval jakési "perpetuum mobile", se svým budíčkem snad i spal a kuchaře často "trestal" tím, že nejedl to, co uvařili. Všechny stopy vedly k sadistickému vrahovi Oděrkovi, se kterým byl v poslední době vídán. Oděrka byl znovu "zatčen" a byl pod ochranou táborové stráže. Jinak by to s ním zle dopadlo. Byl odvezen k výslechu a k rekonstrukci. Co se s ním dál dělo, nevím, ale podle zpráv, které přišly ze Singu od různých návštěvníků se prý nepřiznal.

V roce 1964 jsem se zcela náhodou od jednoho velitele eskorty (který dřív konal službu na Rovnosti) dozvěděl, že je Oděrka doma. Je-li tomu tak, jistě by stálo za to, se na celý případ znovu podívat. Za měsíc po Bakrlíkově smrti šlo totiž 80% politických z tábora domů. Joe byl určitě mezi nimi. Nevím, zda měl přímé příbuzné. Ale i tak je naší povinností jako jeho druhů o tom nemlčet a žádat spravedlivý trest za tuto surovou vraždu.

V květnu 1960 přišla amnestie, tentokrát opravdu politická. Byl to "nervák". Většina politických byla propuštěna. Po dlouhých letech se mohli vrátit domů. Opravdu domů? Ti co zbyli, se rozplynuli v moři kriminálních. Pro mnohé z nich znamenala budoucnost jen zoufalství.

Náčelník Dobrovský to velmi dobře charakterizoval slovy: "A vy, co jste dělali ta svinstva, si to vypijete až do dna!..."

V roce 1961 začala likvidace Rovnosti, barák po baráku se demontoval, vězni odjížděli. Poslední transport uzavírá velitelství tábora - náčelník, bezpečáci, referenti. Série raket letí k oblakům, jasně zazáří a zhasnou. jako ty tábory - byly a? Ať na ně někdo ukáže prstem."

Vybral Eduard Vacek

Cikánský tábor v Letech

Cikánský tábor v Letech byl v provozu od 2.8.1942 do 6.8.1943. Sloužil k nucené koncentraci rodin etnických Romů a neromských kočovníků, kteří se nacházeli v Čechách a byli klasifikováni jako tzv. asociálové. Tábor zřídila na pokyn z Berlína protektorátní administrativa (Ministerstvo vnitra a jemu podřízený zemský úřad s bezpečnostními složkami). Personál tvořili čeští zaměstnanci.

Podle táborové evidence prošlo internací 1309 vězňů všech věkových kategorií včetně 36 novorozenců, kteří se narodili v táboře vězněným matkám. Muži a ženy byli ubytováni odděleně v barácích dřívějšího kárného a pracovního, později sběrného tábora. V srpnu roku 1942 byla kapacita tohoto střediska překročena téměř čtyřikrát.

Jedním z účelů záborové koncentrace měla být převýchova dospělých i mladistvých vězňů k trvalé práci a pracovním návykům. Muži, ženy a děti pracovali na stavbě silnice v úseku mezi obcemi Lety a Staré Sedlo, pomáhali při zpracování lesních polomů a při zemědělských sklizních u rolníků nebo na velkostatech.

Věžeňská strava byla nedostatečná a každodenně se skládala z hladového přídelu chleba a tří jednotvárných jídel. Ke snídani byla k dispozici pro dospělé náhražková černá a pro děti bílá káva nebo mléko. K obědu mívali vězňové kromě polévky kousek masa s přílohou, často však jen brambory se zavařenou zeleninou. K večeři bývala zpravidla bramborová polévka. Nejmenší děti měly stále stejnou a opakovanou krupičnou kaši.

Celkový zdravotní stav v táboře ovlivňovala tělesná slabost a všeobecná podvýživa vězňů. Pokud k tomu připočteme vysilující práce a nevyhovující ubytovny, špatné stravovací a hygienické poměry není divu, že na přelomu let 1942 - 1943 vypukl mezi vězni břišní tyfus, k němuž se v únoru 1943 přidal nebezpečnější tyfus skvrnitý. V jejich důsledku spolu s výskytem dalších nakažlivých onemocnění musela být vyhlášena karanténa, která nebyla odvolána až do likvidace tábora.

Z celkového počtu internovaných byla jedna čtvrtina vězňů buď propuštěna nebo uprchla, čtvrtina v táboře zahynula a takřka polovina byla odtud transportována do Osvětimi. Podle milovické úmrtní matriky a táborové knihy propuštěnců, do níž byla mimo jiné zapisována i úmrtí vězňů, zemřelo v táboře nejméně 326 letských vězňů, z nichž bylo 173 pohřbeno v Mirovicích, 120 v Letech, 8 v Písku, 2 ve Strakonících a u ostatních zemřelých nebyla pohřebiště identifikována.

Na rozkaz německé kriminální policie sestavila kriminální ústředna v Praze z letských vězňů dva hromadné transporty. První z nich v roce 1942 přepravil 16 mužů, převážně starých a 77 žen do koncentračního tábora v Osvětimi (Auschwitz). Druhý transport v roce 1943 přepravil celkem 420 vězňů, z toho 215 mužů a chlapců a 205 žen a dívek do cikánského tábora v Osvětimi-Březince (Auschwitz – Birkenau). Většina deportovaných z obou hromadných transportů byla zahubena.

Podobný cikánský tábor byl zřízen v Hodoníně u Kunštátu na Moravě. Později byl adaptován a přestavěn a dnes jsou tam rekreační objekty a koupaliště. Z původních objektů se zachoval pouze jeden upravený barák. Tábor v Letech byl v důsledku promoření skvrnitým tyfem spálen a srovnán se zemí a jeho plocha vydezinfikovaná chlorovým vápnem.

Podle nařízení vlády tzv. druhé republiky z 2. března 1939 (pak následovalo další vládní nařízení v dubnu 1939 za protektorátu) měly kárné pracovní tábory sloužit k přechodné internaci potulných a žebrajících osob, štítících se práce. Až v listopadu 1939 přišlo nařízení protektorátního ministerstva vnitra ohledně usazení kočujících osob. Kdo by i přes tento zákaz kočoval dál, měl být dodán do kárného pracovního tábora. Takové tábory byly v srpnu 1940 zřízeny v Letech a Hodoníně. Nebyly to výlučně tábory cikánské, neboť Romové zde tvořili jen 10 - 25% z celkového počtu

uvězněných. Až v roce 1942 se kárný pracovní tábor v Letech změnil na sběrný tábor, který byl tak jako jiné podobné tábory určen k internaci „zločinců z povolání a asociálů“, z nichž Romové tvořili jen menšinu.

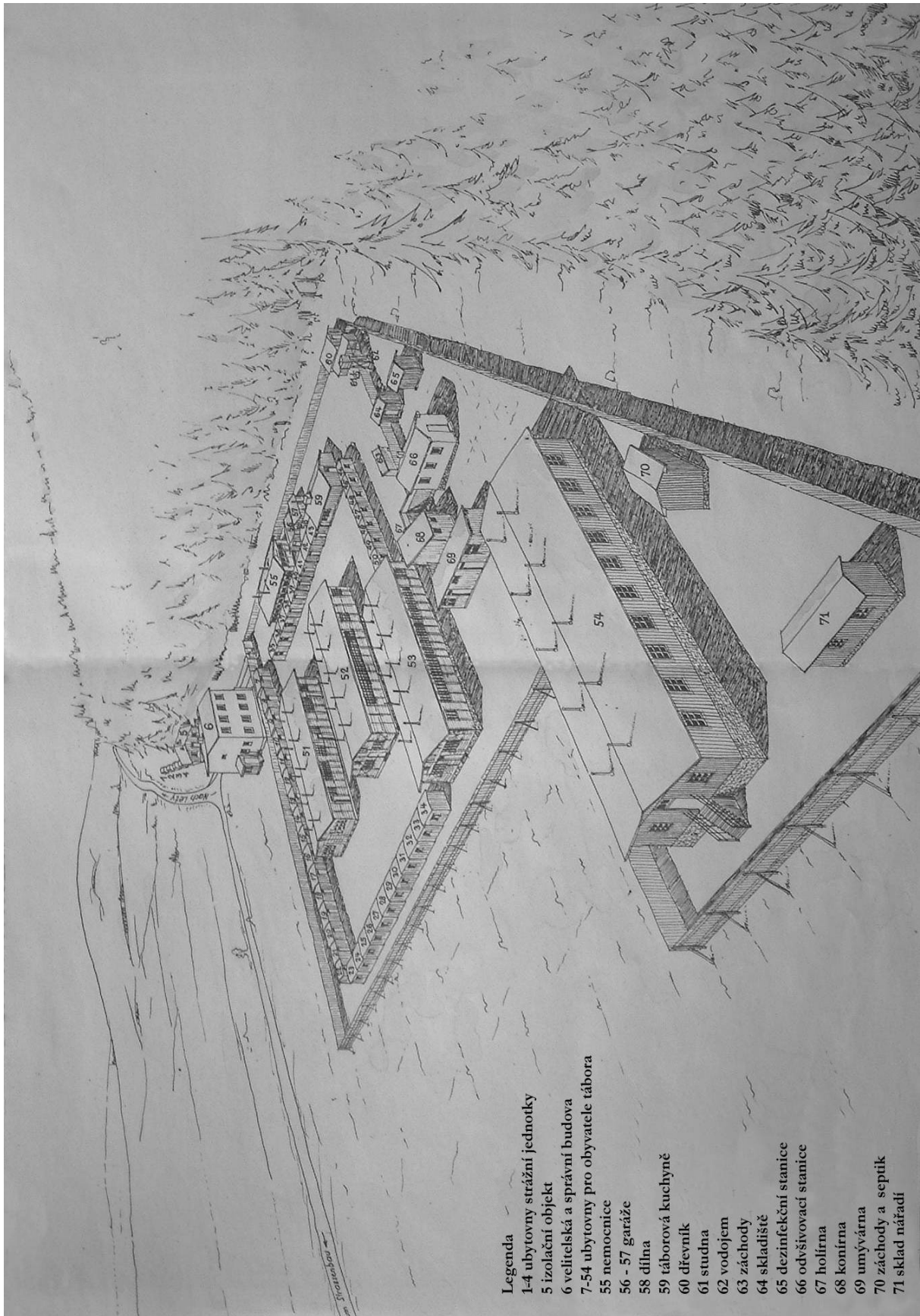
Výnosy, přesně kopírující tehdejší říšskoněmecká opatření, vydávaly protektorátní úřady a za jejich plnění zodpovídali úředníci příslušného protektorátního zemského úřadu (tzv. oberlandrátu) a protektorátní četníci. K organizaci a řízení táborů vydával rozkazy generální velitel neuniformované protektorátní policie a vyšší důstojník SS. Zpočátku dojížděli do táborů praktičtí lékaři z okolí a nemocní byli vesměs posíláni na léčení do civilních nemocnic v okolí. I když tam byli údajně i dva táboroví lékaři, kteří nemocné průběžně léčili, lze mít pochybnosti o úrovni této péče a hygienických podmínkách vzhledem k značné nemocnosti a četným úmrtím

Úřadu pro vyšetřování zločinů komunismu se nepodařilo i přes vyslechnutí asi padesáti někdejších vězňů prokázat, že v letech byl skutečně spáchán trestný čin genocidy. Avšak nabízí se otázka, kolik nevinných lidí (dětí i dospělých) musí zahynout násilnou smrtí, aby inkriminované místo bylo považováno za pietní?

Eduard Vacek

Použitá literatura:

Historikové a kauza Lety. Historický ústav AV ČR. Praha 1999.

Cikánský tábor Lety

Profil totalitního politika

JUDr. Alexej Čepička, zeť Klementa Gottwalda, nesl značnou část odpovědnosti za praktiky komunistického režimu koncem 40. a v první polovině 50. let, zejména za situaci v justici, armádě a za politické procesy.

18.8.1910	narozen v Kroměříži,
1929-1934	vystudoval práva na UK v Praze,
1937-1941	advokátní koncipient v Ostravě,
od 1929	člen KSČ,
1942-1945	vězněn v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald,
1946-1960	poslanec Národního shromáždění,
1947-1948	ministr vnitřního obchodu,
1948-1950	ministr spravedlnosti, současně generální tajemník Ústředního akčního výboru Národní fronty,
1949-1950	předseda Státního úřadu pro věci církevní,
1949-1958	člen ÚV KSČ,
1950-1956	ministr národní obrany (armádní generál),
1951-1956	člen předsednictva (resp. politbyra) ÚV KSČ,
1953-1956	náměstek předsedy vlády,
1956-1959	předseda Státního úřadu pro vynálezy a normalizaci,
1963	vyložen z KSČ,
30.9.1990	zemřel v Dobříši (okr. Příbram).

JUDr. A. Čepička pracoval od roku 1937 v advokátní kanceláři JUDr. Vondráčka v Moravské Ostravě. Jako advokátní koncipient vyhrožoval Alici Silbermanové gestapem a vyžadoval po ní krycí směnky za dluh jejího manžela Jindřicha Silbermana, který 14. března 1939 emigroval do Francie. Jeho advokátní praxe skončila zatčením a transportem do koncentračního tábora v Osvětimi, údajně pro hospodářskou kriminalitu, a proto nebyl považován za politického vězně i když byl komunist. Z Osvětimi se dostal do tábora v Buchenwaldu, kde vykonával kancelářskou práci v kartotéce vězňů. K jeho činnosti se spoluvězni po válce nevyjadřovali, ale během přípravy norimberských procesů byla podána ministerstvu spravedlnosti stížnost na jeho chování a jednání belgickými a holandskými odbojáři, kteří byli rovněž vězněni v Buchenwaldu. V té

době byl JUDr. A. Čepička chráněn poslaneckou imunitou a tato stížnost, jakož i další stížnosti na jeho poválečnou činnost ve funkci předsedy MNV v Kroměříži byla odložena.

Uchopení politické moci KSČ bylo dlouhodobě plánováno a jednotliví funkcionáři vedení měli rozdělené úkoly, které byly koordinovány s činností agentů NKVD již před osvobozením Československa.⁷ Rezident NKVD plk. F. A. Čičajev připravoval přehled tzv. nespolehlivých osob a získával spolupracovníky již v aparátu československé exilové vlády. Získal jich celou řadu, např. Dr. Boženu Pátkovou, Josefa Davida a Emanuela Šlechtu. Po osvobození s ním spolupracovali např. Bohuslav Laštovička, Gríša Spurný, Jindřich Veselý (velitel StB), Vilém Nový (redaktor Rudého práva), Otto Katz (pod jménem André Simon), Bohuslav Kučera a Bruno Köhler (Berijův důvěrník a spojka vedení sovětské komunistické strany s ÚV KSČ). V tzv. košické vládě, vytvořené dne 4.5.1945

⁷ NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennych děl, Lidový komisariát vnitra v Sovětském svazu. Vznikl v roce 1934 z OGPU – Objediňonnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije, Sjedenocená státní politická správa, orgán politické administrativy a bezpečnostní správy Sovětského svazu. Vznikl v roce 1922. Malý encyklopedický slovník. Praha 1972, s. 791 a 818.

byli již někteří přímí spolupracovníci s politickými a bezpečnostními orgány Sovětského svazu, zejména Zdeněk Fierlinger (předseda vlády), Klement Gottwald, Josef David, Viliam Široký (místopředseda vlády), Václav Nosek (ministr vnitra), Václav Kopecký (ministr informací), Zdeněk Nejedlý (ministr školství a osvěty) a Julius Ďuriš (ministr zemědělství). Prezident E. Beneš jmenoval vládu v tomto složení, aby vyhověl požadavkům J.V. Stalina, pod příslibem, že Sovětský svaz nebude dále zasahovat do vnitřních záležitostí Československa. Sovětská výzvědná služba kontrolovala svými agenty přes 80 procent členů ÚV KSČ a Klementa Gottwalda sledoval Václav Kopecký. Václav Nosek zajistil, aby všichni bezpečnostní referenti v zemských národních výborech (ZNV) a převažující většina v okresních národních výborech (ONV) byli vybráni z řad komunistů.

Ustavující shromáždění Informbyra, svolané Sověty do polské Szklarske Poręby ve Slezsku v září 1947 mělo za úkol zhodnotit poválečný vývoj a uložit nové úkoly pro jednotlivé země lidově demokratického tábora.⁸ Delegát KSČ Rudolf Slánský tam slíbil změnit strategii komunistů a „demaskovat reakční živly, které budou odstraněny z Národní fronty“. Svůj úkol dostal i A. Čepička, který měl uvnitř Národní fronty postupně získávat politiky nekomunistických stran ke spolupráci s KSČ. Tito politici (nazývaní „ponorky“) měli na základě písemné přihlášky(!) vystaveny legitimace členů KSČ, uložené v trezoru na ÚV KSČ. JUDr.A.Čepičkovi se podařilo získat celou řadu svých známých z koncentračních táborů, ale i z řad bývalých spolupracovníků gestapa a protektorátních přísluhovačů nacismu, jejichž seznamy měli bezpečnostní referenti ZNV a ONV. Tímto způsobem se dostali do vládních funkcí gen.Ludvík Svoboda (ministr národní obrany v roce 1945), Alois Petr (ministr dopravy v roce 1948), Josef Plojhar (ministr zdravotnictví v roce 1948), Emanuel Šlechta (ministr techniky v roce 1948) a další osoby do nižších funkcí ve státní správě.

Dne 18. února 1948 přijela do Prahy skupina sovětské kontrarozvědky SMĚŘŠ (Směrt špiónam), aby doplnilo tři separátní skupiny tajných agentů, řízených sovětským velvyslanectvím. Otevřeně spolupracovaly s ministerstvem vnitra a pomoci vlastních agentů (známých Berijovských goril) se skupinou českých agentů, kteří si říkali CENTRUM (dr. Bedřich Geminder, Bedřich Reicin, mjr.Augustin Schramm, mjr. Bedřich Pokorný, Jaroslav Hošek a kpt. Pich-Tůma z StB aj.). Ve spolupráci se skupinou SMĚŘŠ vydal ministr Nosek podřízeným velitelům StB a SNB rozkaz k realizaci akce „ALFA Praha“, jejímž cílem bylo zatýkání odpůrců komunismu. Této akce se zúčastnilo též 15000 příslušníků Lidových milicí. Zatčení byli usoustředováni do věznic v Bartolomějské ulici, Karlově náměstí a Ruzyni.

Dne 20. února 1948 nastal okamžik pro JUDr.A.Čepičku. Vedení KSČ ho pověřilo vytvořením Ústředního akčního výboru Národní fronty. Téhož dne vyzval K. Gottwald k zakládání akčních výborů na shromáždění pracujících na Staroměstském náměstí v Praze.

Jako ministr spravedlnosti provedl JUDr.A.Čepička z příkazu KSČ organizační a personální změny v celém resortu a jím řízených institucích. Podle nové Ústavy z 9.5.1948 zasedaly u soudů tříčlenné a pětičlenné senáty, složené většinou ze soudců z lidu. V roce 1949 působilo v senátech 36% dělníků. Absolventi „právnických škol pracujících“ brzy doplnili jako dělnické kádry řady soudců a prokurátorů a později se dostali na vedoucí místa v justici. Byl zrušen Ústavní soud a od 1.1.1948 do 1.1.1953 působily Státní soudy (v Praze, Brně, Bratislavě a Košicích), příslušné pro politické procesy. Justice byla zcela podřízena politickému režimu. Zásluhou JUDr.A.Čepičky došlo k rychlému schválení zákona na ochranu republiky č. 231/1948 Sb. Uplatňováním tohoto zákona bylo vyneseno přes 230 rozsudků smrti a více než sto tisíc občanů bylo odsouzeno k mnohaletým trestům vězení, zabavení majetku a dalším sankcím. Desítky tisíc osob byly zatčeny a umístěny v táborech nucených prací bez soudu. Kárnými jednotkami Pomocných technických praporů (PTP) prošly desítky tisíc tzv. protistátních živlů. Proč tolik vězňů?

Této situaci předcházelo propouštění německých válečných zajatců, umístěných v zajateckých táborech v západních Čechách, kde byli využíváni především při těžbě uranové rudy v oblasti Jáchymova. V očekávání nedostatku pracovních sil již od ledna 1949 jednala jáchymovská komise s ministerstvem spravedlnosti o nasazení vězňů do uranových dolů. Účastníci jednání se shodli na potřebě asi pěti tisíc vězňů. Po třech měsících bylo konstatováno, že ministerstvo spravedlnosti neplní dohodu a do problému se začal silně angažovat sám ministr spravedlnosti JUDr.A.Čepička. První akce

⁸ Informbyro – Informační byro (úřad) komunistických a dělnických stran, mezinárodní centrum komunistických a dělnických stran Sovětského svazu, Bulharska, Československa, Francie, Itálie, Maďarska, Polska, Rumunska a Jugoslávie v letech 1947-1950. Strana jugoslávských komunistů vystoupila v roce 1948. Malý encyklopedický slovník. Praha 1972, s. 437.

dostala název „akce D“, brzy přejmenovaná na „akci Ostrov“ (podle místa, kde sídlila stanice vězeňské stráže).

JUDr.A.Čepička vydal zcela protiprávně pokyn všem soudům, aby s odsouzenými již před nabytím právní moci rozsudku bylo zacházeno jako s trestanci a okamžitě byli přemístěni do Ostrova nad Ohří. Rozhodnutí obsahovalo i pokyn o dodání vězňů ze Slovenska a k urychlení soudních řízení u státních soudů a vyřešení všech starých případů do 15.6.1949. Soudcům se to nepodařilo splnit a proto JUDr.A.Čepička na poradě 22.6.1949 svolat předsedy senátů a vyložit jim politickou situaci s tím, že poslední termín je do 30.6.1949. Mezitím už od 14. června 1949 byly rušeny trestní oddíly v průmyslových závodech v celé republice a všichni praceschopní vězni byli přesunuti do Jáchymova. Počet vězňů v Jáchymově byl doplněn o vězně z celé republiky, kterým podle závěrů porady na ministerstvu spravedlnosti v červenci 1949 a podle seznamů, zpracovaných Sborem vězeňské stráže (SVS) zbývalo do konce výkonu trestu více než dva měsíce.

Dohodou ministerstva spravedlnosti a jáchymovských dolů ze dne 21. října 1949 o pracovním nasazení vězňů bylo zdůrazněno nebezpečí kumulace politických vězňů v oblasti státních hranic a rozhodnuto, že postupně budou političtí vězňové nahrazováni vězni kriminálními. K 1.1.1950 pracovalo v uranových dolech téměř čtyři tisíce vězňů. Požadavky stále stoupaly až do roku 1958. Nová dohoda z roku 1951 stanovila kvóty, a to 9.500 vězňů do května 1951, 10.500 vězňů do konce roku 1951 a 13.000 vězňů v roce 1952. Mezitím prudce poklesl počet kriminálních vězňů v důsledku poklesu trestné činnosti. Z dolů měsíčně odcházelo až 500 vězňů a proto od roku 1951 byla dohoda z roku 1949 zrušena a trestanecké tábory v Jáchymově a Příbrami byly prohlášeny za uzavřené trestanecké ústavy s mimořádným režimem.

Po XX. sjezdu KSSS v roce 1956 se JUDr. A.Čepička jako jeden z hlavních viníků politických procesů s tragickými důsledky stal neúnosným i pro tehdejší vedení KSČ a státu. Nezapomnělo se ani na to, že byl hlavním tvůrcem kultu osobnosti podle sovětského vzoru a iniciátorem čerpání obrovských prostředků státního rozpočtu na armádu a zbrojení. Proto byl odvolán z dosavadních stranických a státních funkcí a jmenován předsedou Státního úřadu pro vynálezy a normalizaci, kde působil až do roku 1959.

PhDr. Aleš Kýr

Použitá literatura:

Lukáš, A.: JUDr. Alexej Čepička.

Zneužívání mocenských prostředků na osvobozeném území v roce 1945

Následující text obsahuje přepis historického dokumentu vydaného ONV Broumov dne 19. prosince 1947 a vzpomínky pamětníka tragických událostí na Broumovsku se zřetelem na společné působení čsl. armádní jednotky s příslušníky tzv. revolučních gard (RG). Tragické události které byly předmětem šetření v roce 1947 se uskutečnily na osvobozeném území dne 1.7.1945 a souvisely s nezákonným zadržováním, vězněním a svévolným usmrcováním tzv. podezřelých osob. Nezanedbatelnou roli sehrály i některé jednotky Rudé armády.

Věc: Porevoluční události

ONV Broumov

Místo: Teplice n. Metují⁹

Dne 1. VII. 1945 bylo voj. jednotkou, které velel škpt. Václav Svoboda a která působila v porevoluční době v Teplících n. Metují, postříleno 20 osob a 5 dětí. Tyto osoby měly být původně odsunuty do Německa, poněvadž je však polské pohraniční hlídky vrátily, byly uvězněny a později v lese postříleny.

⁹ Fond A2/1 in.s. 1765, kart.56 /Zrušen stupeň utajení svazku dnem 1. 4. 1999 pokynem MV č.6/1999

Kde byly osoby pohřbeny: *Ve 3 šachtách v lese „BUKY“ u polských hranic*
Bylo oznámeno soudu? *Ano. Kr. soudu v Hradci Králové Tk- IX 2046/46*
Kdo vyšetřoval? *Vyšetřovací komise ÚNS – 23. a 24. VII. 1947*
Č.j. min. vnitra *VII/C – 13.404/taj. – 47*
Rozhodnutí vyšetřovací komise:

Zavedení trestního řízení proti Mir. Rýdlovi, Václ. Svobodovi a spol., uvalení vazby na ně a zavedení kárného řízení proti vrch. stržm. SNB Jarošovi, exhumaci hrobů. Exhumace byla již provedena.

V Praze dne 19. prosince 1947.

Broumovsko po válce

Broumovsko po válce
Hromadný hrob v Horních Teplících

Dnes ve sborovně na UŠ ve Vamberku přišla řeč na různé vraždy, skutečné, nebo smyšlené a popsané v detektivkách. Náš ředitel André se najednou zmínil o vraždách v Teplících nad Metují. Kdysi tam působil, prý o tom slyšel, a co já na to, jestli o tom vím.

Já tedy tento příběh zde zaznamenávám proto, abych na případu ukázal, že různých zvrstev nebyli schopni jen fašisté a SSmani, ale že brutalita, krutost je dána všem lidem, a tedy i příslušníkům národa údajně tak holubičího, jako je prý národ český. Teplické vraždy jsou určitě přesněji a podrobněji zaznamenány v archivech ministerstva národní obrany nebo vnitra, ale pro svou ostudnost asi stěží kdy uvidí světlo světa.

Jak to bylo, kdo byl skutečným viníkem, se asi nedoví nikdy nikdo. Jeden to svádí na druhého, od léta 1947 seděli za to (byli zavřeni) dva, jakýsi kapitán z Novobydžovska, později ředitel státních statků, a Miroslav Rýdl, učitel v Náchodě. Schválně to tu uvádím také proto, že jsem byl a možná i dnes jsem označován za spoluviníka této hrůzné události. Znal jsem je oba, sám si myslím, že jediným a hlavním viníkem byl kapitán Svoboda.

Odjížděl jsem z Teplíc a viděl jsem celou západní část okresu v pilné práci. Pracovalo se na polích, v lese, roztáčela se kola továren. Ale začínalo se také s odsunem Němců. Revolučně, krátce. Utvořil se transport, každý si vzal třicet kilogramů a na hranice to byly tři čtyři kilometry. První na řadu přišli takzvaní "národní hosti", kterých dost všude zůstalo z oblastí Slezska, jak utíkali před postupující frontou.

S činností Svobody jsem se seznámil za několik dní. Projížděl jsem Teplícemi a všiml jsem si vyhlášky podepsané Svobodou. Oznamovalo se v ní, že patnáctiletý (jméno si nepamatuji) neuposlechl nařízení velitele, neodevzdal zbraň (bodlo!), a byl proto dne toho a toho popraven. Tedy vražda, ještě k tomu chlapce. Vyhlášku jsem sejmul, vzal ji s sebou do Broumova. Škoda, měl jsem si ji nechat. Teď někde leží v archivních materiálech, nikdy už nevydá svědectví o té zhovadilosti. Nemlčel jsem, protestoval, volali jsme i Rýdla a dověděli jsme se o Svobodově arogantnosti a ovzduší, které vytvořil: byl schopen zabít i Čecha, který by se Němců zastal. To, co následovalo za několik dní, jsem se dověděl až v roce 1947.

Dostavil se ke mně občan se zrzatými až zlatými vlasy. Asi ho poslala jeho neteř, učitelka Věra Francová, se kterou jsem učil za války v Hronově, provdaná Řehořová, pak profesorka na gymnáziu, vzorná učitelka, velká stranická aktivistka, v roce 1968 však vyloučená ze strany. Tento člověk, jménem Teimer, mi podrobně a přesně popsal události, ke kterým došlo v červenci 1945. Že je Čech, jeho dcera byla také Češka, že byla Svobodovými vojáky zastřelena a její čtyřletá dcerka že ušla stejnému osudu jen proto, že si ji on, dědeček, večer před popravou vzal k sobě. Jinak že bylo zastřeleno i několik dětí.

Ličení jsem nevěřil, bylo to tak hrůzné, že se tomu prostě věřit nedalo. Ale jeho vyličení jsem sepsal, a protože to bylo dílo vojenské, zavezl náčelníkovi OBZ v Hradci Králové, kapitánu Misařovi s výslovným upozorněním, že jde o záležitost vojenskou, ať si to vyřídí, že otec zastřelené Wichtreiové mlčet nebude. Misař mne přijal hodně odměřeně (byl v té době nejvyšší šéf vojenské kontrarozvědky v naší oblasti), věc nijak nekomentoval a propustil mne. (Také bych rád věděl, kde je mu konec.)

Asi v polovici roku 1947 se do Teplíc dostavila parlamentní komise, čtyři poslanci národního shromáždění. Za komunisty poslanec Kokeš z Liberce, za sociální demokraty poslanec Veverka z Liberce, za lidovce poslanec Dr. Bundža, na jméno národně socialistického poslance si nemohu vzpomenout a za armádu generál Brož. Začalo vyšetřování. Jednání komise jsem byl jako bezpečnostní referent ONV přítomen.

Co vyšlo najevo: byl sestaven transport asi 27 lidí. Ženy, pár dětí a čtyři strejci, lépe dědci. Z domků nebo vilek, které měly být obsazeny českými osidlenci. Tedy pěkných. Byl červenec 1945, dalo se tedy ještě vybírat. Do transportu byla zařazena i Češka Wichtreiová se svou čtyřletou dcerkou. Wichtreiová se před válkou líbila Rýdlovi. Rýdl za ní chodil, dokonce se snad u nich i stravoval. Rýdl byl malý obtloustlý, ona zřejmě byla krasavice. Podle vlasů tak usuzuji. Měla je zlaté, do půl zad, byla tím nápadná ta mrtvá žena, kterou při exhumaci z té popravni jámy vyzvedli. Wichtreiová Rýdla odmítla a provdala se za kováře z Dolních Teplíc Wichtreie, jenž prý vstoupil ke zbraním SS. Do Teplíc se pak už nikdy nevrátil.

Rýdl se prý tím Wichtreiové pomstil. Prý. Ovšem tvrdí to i poručík Dufek. Vedu ho k tomu, aby všechno zaznamenal a napsal. Musím se u něho zastavit, jestli to udělal. On v té době byl v Teplících jako příslušník vojenské kontrarozvědky, OBZ. Ví toho víc. (Už nic nenapíše. Zemřel v létě 1981.)

Transport odešel obvyklou cestou přes Horní Teplice na hranici. Ale tam najednou zčista jasna stála polská stráž a nikoho do Polska nepustila. (Dne 4. 6. 1993 paní Pospíšilová, dcera paní Wichtreiové, tvrdí, že došli až do Frýdlantu a tamodtud že se teprve mohli vrátit. Parlamentní komise to zjistila tak, jak jsem to zaznamenal já. Ostatně to, že přišli zpět týž den a pod dozorem vojáků, tomu nasvědčuje. V té době byly už hranice s Polskem polskými vojáky neprodyšně uzavřeny a přechod hranic byl možný za značnou úplatu cigaretami nebo alkoholem, vím to ze zkušenosti.) Transport se musel vrátit. Ale domů do svých bytů také nemohli. Byty byly zapečetěny. To by asi nebyla hlavní překážka návratu, ale Dufek tvrdí, že byty byly Svobodovými vojáky vykradeny, a proto nemohli ti lidé již zpátky. Byla by ostuda. Co však s nimi? Byli přes noc dáni do věznice okresního soudu v Teplících nad Metují. Když šli do věznice, v brance odevzdala Wichtreiová svou dceru otci. Tím byla zachráněna. Musela to být prachzvláštní situace, když táta - Čech - nedokázal vztáhnout ruku po své dceři a odvést si ji také domů. A Svoboda rozhodl: ráno je odvést do lesa v Horních Teplících a všechny postřílet. Svoboda tvrdí: ten rozkaz dal Rýdl.

A to se také stalo. Exhumaci řídil soudní znalec doc. MUDr. Knobloch. Byl jsem přítomen. Strílející popravčí (přiveden na místo ve smokingu, byl to číšník v Teplících, člověk milého a elegantního vzhledu), ukázal místo, z kterého střílel a kam. Mrtvoly ležely půl metru v zemi na lesním palouku. Ženy a děti. Pamatuji se na děti asi čtyřleté, na dítě jednoleté. Když dr. Knobloch vzal lebku dítěte na ruku, rozpadla se, lebeční švy ještě nebyly srostlé. Asi dvě stě metrů dál bylo druhé popraviště. Samé ženy a čtyři dědové. Celkem 27 nebo 28 rakví bylo naplněno, z toho asi čtyři nebo pět dětských. [1]

Pohřbení bylo provedeno na můj pokyn na český hřbitov ve Vysoké Srbské. Obával jsem se, že v Teplících by to místo bylo předmětem soustavných provokací. Předseda MNV ve Vysoké Srbské si druhý den na mne dojel (jmenoval se Martínek). Byl to už starý pán a já tenkrát mladík. Zle se na mne obořil, čím prý jsem jim jejich krásný hřbitov "zasvinil". Tak vidíte! (Při opisování: Po třiceti pěti letech jsem poprvé na krásný, tichý, v lesním zátiší ležící hřbitůvek vstoupil. Pátral jsem po hromadném hrobě. Ani stopa, vše zapomenuto.)

Také otec Wichtreiové u mne protestoval. Chtěl mrtvolu své dcery. Ale o tom jeho přání jsem nevěděl. Přitom jsem si všiml, že barva vlasů zastřelené Wichtreiové byla stejná jako jejího otce. Potvrdil jsem mu, že jsem ji viděl a podle čeho jsem ji poznal, a vytkl jsem mu, že mi to měl oznámit dříve. Uznal to.

Rýdl a Svoboda byli zatčeni. Dnes už nevím, jestli také ne ten podporučík, který vedl transport k postřelení. Jmenoval se Horák. Jiný z podporučíků byl ředitel školy a později dlouholetý předseda MNV v Teplících Jandera (za své stanovisko v roce 1968 vyloučen ze strany). O jeho účasti na případu nevím nic a nikdy jsem se ho na to neptal.

Zatčení však "seděli" jen do února 1948. Pak byli propuštěni. Nikdy nebyli souzeni. Svoboda se prý stal ředitelem státních statků (ne na Broumovsku, ani ne na Náchodsku!), Rýdl byl dále učitelem v Teplících, pak v Broumově a nakonec v Náchodě. Byl to exponovaný národní socialista a antikomunista - i když mu únor pomohl z kriminálu. Pochybuji, že by se vyhnul kriminálu, všichni

účastníci - vojáci - by se postavili na stranu Svobodu. Byla to tragická postava v historii osídlení pohraničí.

V souvislosti s tím, že Janderovi zemřela dcera v osmnácti letech, Gombovi uhořely tři děti a Rýdlova dcera spáchala sebevraždu, tvrdí teplotní Němci, že je to prokletí za léto 1945. Ale jak k tomu přišel listonoš Gomba, to opravdu nevím.

Je to už mnoho let, paměť selhává. Listoval jsem ve svých záznamech z let 1947 a 1948. Našel jsem tam také zápisky o těchto událostech. Vyplývá z nich, že o tomto zvěřském případu se rozepsal i náš tisk, takže kdo bude listovat v předúnorových novinách z roku 1947, najde to tam.

Vražda kněží v Šonově

Revoluční období, období malé nebo téměř žádné zákonnosti, přináší s sebou i řadu nezákonných činů, které téměř nikdy neprijdou na veřejnost, o kterých se nikdy nikdo nedoví, na které příští generace zapomene a nikdo nebude mít zájem, aby se o tom mluvilo. Revoluční období umožňuje vystoupit do popředí a na vedoucí místa lidem s všelijakými charakterovými vlastnostmi, s různou minulostí, o níž se samozřejmě nic neví a ani se po ní nepátrá. Období jejich činnosti je krátké, brzy mizí v mase lidské společnosti a rychle se na ně zapomíná. Možná jsem i já patřil do skupiny takových lidí. Prožili jsme v té době ledacos, nerad na to vzpomínám, nazval bych toto období "nevoňavým kvítím". [..]

Tedy můj zástupce a velitel kasáren Václav Hamza. Snad podporučík, tak mi byl aspoň představen velitelem partyzánské skupiny "Kapitán" nadporučíkem Misařem. Jak se mi jevil? Musím říci, že revolučně, protifašisticky, pokrokově, odmítal staré pořádky, byl nadšeným stoupencem KSČ, vystupoval proti nepoctivosti, rozkrádání, proti národní vlačnosti. Nač to dál rozvádět, stačí to shrnout do věty, že bych za něho ruku do ohně položil.

A přece to byl dobrodruh a nezodpovědný člověk. V srpnu 1945 přišel za mnou okresní četnický velitel poručík Ušák s obviněním, že Hamza má podíl na vraždě dvou benediktinských kněží v Šonově, že jejich vražda byla provedena na Bajzův příkaz. Ušákovi jsem se vysmál, prohlásil jsem to za nesmysl, za zlovolné obvinění revoluční jednotky vojenskými a četnickými institucemi, které nemají nic jiného na starosti, než jak nás špinit, ale Hamzu jsem si zavolal. Zapřisahal se, že se na ničem nepodílel, že o ničem neví, že je to pomluva, a mluvil tak přesvědčivě, že jsem mu uvěřil. Skutečnost a pravda, jak jsem si později zjistil, byla však taková, že na této odporové vraždě svůj podíl do určité míry měl, i když nikdy nepřiznal, že by příkaz k vraždě vydal.

Zmíněné dva benediktinské kněze navštívil Hamza ze své iniciativy na jejich šonovské faře ve společnosti několika vojáků, kteří byli v Šonově jako posádka a strážní oddíl. Vojáci Bajzovi žalovali, že kněží ve svých kázáních štvou proti Československé republice a proti Čechům a nabádají Němce k odporu. Hamza s nimi udělal krátký proces. Ať sbalí svá fidlátka, na hranice je to pouhý kilometr, marš ven z Československa, vojáci je mají doprovodit. K nim prý Hamza prohlásil (zapřisahal se mi však, že nic takového neřekl): "... a když neprojdou hraničním lesem, nic se nestane." Když kněží vešli do lesa, po několika desítkách kroků je vojáci zezadu zastřelili. Na jejich těla naházeli smrkové větve, ale tak hloupě, že obuté nohy (chodidla) zpod větví vyčuhovaly. Tak je našli šonovští Němci.

Českoslovenští četníci, kteří případ šetřili, snadno odhalili skutečný stav věci, na nikoho však trestní oznámení posláno nebylo, a to ani později po dvou letech, kdy případ šetřila oblastní kriminální úřadovna v Hradci Králové, zřejmě proto, aby z toho vytěžila politický kapitál. Revoluce s sebou přináší bezprávi a nezákonnost všude na světě. Jen čtěte Šolochovův Tichý Don!

Dobrodružství Elsy Faulhaberové

Když vyličila, jak jí sebrali všechny cennosti, které měla ukryty na svém statku v Rožmitále, který měli v pronájmu Jursovi, pokračovala: "Byla jsem vyzvána, abych šla do pokoje, který se nachází v podkroví. Tam zavřel onen příslušník SNB okna a nařídil mi, abych se úplně do naha odstrojila. Když jsem byla již jen v košili, hrozil mi rajištoukem a nařídil, abych odstrojila i košili. Pak ale prohlásil, že mne tlouci nebude, protože mám krásnou dceru, a vyzval mne, abych šla s tím druhým. Ten mne vzal za ramena a začal mne ohmatávat na prsou, načež mne vyzval, abych šla s ním na půdu, kde mi nakázal, abych vytrhala seno, a když byl již v seně velký otvor, uchopil mne násilím a položil na seno. Prosila jsem ho, aby mne nechal, že je mladý a já že jsem již stará žena. Rozkřikl se, abych byla ticho, nebo že mne zastřelí. Lehl si na mne, stáhl mi šaty a znásilnil mne. Pak mi vyhrožoval, že o tom nesmím nikomu nic říci, ale vytáhl z kapsy zlatý prstýnec a nabízel mi ho."

Aféra šperků rodiny Langer-Schroll

Když přijely do Broumova prapory "Železo" a "Toledo", jejich někteří příslušníci byli přesvědčeni, že na pozemcích bohatých Němců jsou zakopány poklady, a skupinky těchto revolučních gard (RG) se pokoušely tyto poklady objevit. Velitelství mého oddílu SNB bylo v budově továrníka Langer-Schrolla, majitele textilních závodů v Olivětině, a právě na zahradě této budovy byl poklad soustavným pícháním železnou tyčí opravdu nalezen. Byla z toho senzace, velká pyšnost na velitelství RG, chlubení. K nalezenému pokladu mne také zavolali a vyvolal můj údiv. Něco takového jsem totiž v životě nikdy neviděl. Např. diamantový náhrdelník s velkým diamantem uprostřed, do stran stále menší a menší diamanty. Měli k tomu zavalaného nějakého klenotníka, odhadoval cenu náhrdelníku na dva miliony předválečných čsl. korun. U toho však celá řada dalších šperků: několikráté diamantové náušnice, diamantové jehlice do kravat, manžetové knoflíky, řada náramků, řetízků. Zlato a diamanty, zrak přecházel.

No dobrá. Uznání, poděkování, zásluhy, věci jsou konfiskované, odevzdejte je se seznamem i s kovovou skříňkou do trezoru Městské spořitelny v Broumově, převezme je ředitel spořitelny.

RG zakrátko odjely řídit na Trutnovsko, bohužel se na ně rychle zapomnělo, různé nepřístojnosti, které v souvislosti s jejich činností vyšly najevo (košíky se zlatem odevzdávané Markovi), padly na hlavu mého revolučního oddílu SNB, který už však, když vypukla šperková aféra, tam taky nebyl, zbyl jen bezpečnostní referent ONV, tj. já, a to byl člen KSČ a z jejího pověření šéf bezpečnosti.

Připravují se volby na květen 1946 (jediné vskutku demokratické, svobodné a tajné volby, jaké za mého života byly - kromě voleb předválečných, na nichž jsem však účast neměl), začíná nevybíravá, štvavá a pomlouvavá předvolební kampaň. Ten, kdo je pomlouván a špiněn, se zpravidla doví o pomluvách až poslední. I v tomto případě Langer-Schrollův poklad není ve spořitelně úplný, část šperků byla ukradena. Kdo jiný k pokladu měl přístup než já, kdo jiný mohl část šperků vzít!

Obviněním a pomlouvám jsem se vysmál ve své naivitě o poctivosti předvolebního boje. Budeme se přece chlubit svým programem, svými cíli, svými úspěchy při výstavbě pohraničí, úspěchy při osidlování, roztočením továren, a ne takovými špinavými pomluvami.

S továrníkem Langer-Schrollem a jeho rodinou jsme měli problémy. No bodejť - takový majetek! Nejprve tvrdil, že je antifašista a má nárok na získání čsl. státního občanství, dovolával se toho, že býval československým konzulem v Rakousku. Dokázal jsem mu sice, že byl rádným členem NSDAP a že už na základě toho podléhá jeho majetek konfiskaci, ale měl řadu příznivců a přimlouvavců, a to i z řad politicky exponovaných Pražáků a vlivných českých advokátů. [...]

Po nové informaci, že na předvolební národně socialistické schůzi opět padaly poznámky o zcizených broumovských diamantech, zakročil jsem osobně rázně, energicky, přímo. Nechal jsem si předvést oba manžele Schrollovy, zavolal jsem si šéfa okresní kriminálky Sádovského a telefonicky jsem požádal předsedu ONV Hnatowicze, aby přišel do městské spořitelny, že tam na něho budu čekat. A vy tři račte se mnou. Zavedl jsem je za ředitelem spořitelny Smolou, národně socialistickým funkcionářem. Tento Smola byl původcem všech řečí. On zřejmě prohlédl v trezoru uložené šperky, on se dohodl s Langer-Schrollovými, jaký byl rozsah jejich šperků a co ve skutečnosti ve spořitelně je.

Kovová skříňka se šperky byla přinesena. Nejvíce mi utkvěla v paměti paní Langer-Schrollová. Byla to velmi hezká, urostlá, štíhlá, černovlasá dáma (zatímco pan Schroll byl malý, břichatý, obrýlený a holohlavý), dodnes vidím její žádostivé a dychtivé oči, když před ní skříňku otevřeli, jak svými štíhlými prsty brala šperk za šperkem, jak se s ním mazlila, jak jej pokládala na stůl, vzala druhý a zas to samé, a třetí, a znovu se vrátila k tomu prvnímu. Teď víc než v onen večer, kdy jsem šperky poprvé viděl, jsem ocenil jejich krásu, třpyt drahokamů, jejich barvy. Diamantový náhrdelník ovšem chyběl, z přítomných jeho existenci mohli potvrdit jen manželé Schrollovi a já. Ano, skutečně chyběl! Takže ty předvolební štvácké řeči byly do určité míry pravdivé.

Teď už se Sádovský k případu pasivně stavět nemohl. Informoval jsem ho přesně o nález, vyjmenoval jsem mu všechny velitele, kteří byli přítomni, když jsme poklad prohlíželi, tenkrát jsem znal všechna jejich jména ještě velmi dobře. Vybavil jsem ho pohonnými hmotami, tenkrát nebyly, a poslal s jeho ansámblem v americkém autu do Prahy. Za několik dnů se vrátil i s odcizenými diamanty, náhrdelníku se to už ale nepodobalo. Pachatelem byl nějaký soukromý pražský detektiv desátník Janota, a měl spoluviničky. Byli posláni s nalezenými šperky do spořitelny, odevzdali však jen část. Dohodli se o tom mezi sebou.

Problémy s příslušníky Rudé armády

Začaly se nám množit krádeže a loupežná přepadení rolnických usedlostí. Braly se husy, prasata, dobytek, také jen máslo a vejce. Mezi našimi lidmi se našli nadšenci, kteří jim v tom pomáhali, hlavně tím, že jim dávali typy. Mezi ně patřili bratři Kubcovi. Byli to Češi, přes válku žili v Martínkovicích. Velcí vlastenci, úžasní přátelé rudoarmějců, ale všeho odtud až potud. Mladší Kubec byl povozníkem, jezdil s koňmi, ten si ještě nechal říct, horší to bylo se starším Kubcem. To byl hoch od černého řemesla, byl dobrodružné povahy, dělal ze sebe partyzána, chodil ustrojen jako admirál nebo námořní kapitán, ozbrojen samopalem jezdil na motocyklu, žádné hranice pro něho neexistovaly a v důsledku svého přátelství nebo spíš bratrství s Rusy vystupoval sebevědomě, což se zpravidla projevovalo tím, že pustil říditka z ruky, držel v rukou samopal, mířil na hlídku a strážným stanovištěm projel.

Hocha jsem si zavolal a hezky důrazně s ním promluvil. Druhý den za mnou přišel v doprovodu ruského majora. Moc jsem mu nerozuměl, ale porozuměl zas natolik, že jsem si v duchu odplivoval. V první řadě mi zdůrazňoval proletářský charakter Josefa Kubce a neproletářský charakter můj, což dokládal svou ušpiněnou pravici a poukazováním na mé jemné a čisté ruce. A vyhrožoval, hrozil. Byl to major, ale říkal jsem si, že náš desátník by se uměl lépe chovat a lépe vystupovat. Byl to bouřlivý výstup za uštěpačných a jízlivých Kubcových pohledů.

Takže když někdy v srpnu nebo v září odtud odcházeli, oddechl jsem si. Ono to nebylo jednoduché. Měli jsme hrozné zásobovací potíže a potraviny nám mizely do rána. Jednou mne volala mlékárna. Je tam Rus, chce jim vzít celou dnešní výrobu másla. Neměl jsem žádného vojáka po ruce. Poslal jsem tam s autem ing. Mráze. Dojel tam včas, ale měl jsem být s ním a ozbrojen. Spolehl jsem se na Mrázovo diplomatické umění v jednání s takovými násilníky. Osvědčil ho při naší poslední cestě do Görlitz. Je to hraniční město na Nise mezi Německem a Polskem, jeli jsme tam tenkrát proto, abychom projednali odsun asi dvaceti tisíc Němců z našeho okresu přes polské území, Meziměstí, Waldenburg, Lauban do pohraniční stanice Horka. Ta cesta působila na mne tenkrát příšerným dojmem. Brzy za Waldenburgem jsme vjeli na území zničené válkou. Nikde jsme neviděli pole. Bylo léto, všechno bylo zarostlé jen vysokou trávou. Nikde vesnice, nikde plot, jen několik bílých zdí svědčilo, že tam bývala nějaká osada. Cesta pěkná, asfaltová, ale u každé řeky nebo říčky jsme museli sjet do polí a provizorní polní cestou, brodem nebo po dřevěném mostě se dostat na druhou stranu. Podle cesty v příkopech tanky a tančíky vesměs vyhořelé se zbytky ohořelých těl. Města byla hrozná. Vlastně jen zříceniny. Zdi a domy až do výše prvního poschodí naplněny zdivem a trámy. Jediný dům jsme neviděli.

Ale všude již byly postaveny pomníky padlým rudoarmějcům. Jeli jsme také kolem bojiště, na němž bojoval Kutuzov. Vedle starých kamenných desek padlých Rusů z napoleonských válek bylo pohřebiště současné. Upoutaly mne provizorní pomníky vojáků-hrdinů. Byly to velké hobra-desky, na nichž byl hrdinný voják nakreslen tuší. Bylo to velmi primitivní a říkal jsem si, že to tam nemůže dlouho vydržet. Bohužel už nikdy jsem se tam nepodíval. Ale na cestu vzpomínám dodnes. Vždycky když jsem slyšel o polských ekonomických problémech, ať to bylo tenkrát za mého působení v Broumově, nebo později, když padl Gomulka, nebo dnes (je 22. 1. 1982), vzpomněl jsem si na Polsko, jak jsem ho poznal v tom létě 1945.

Když jsme jeli zpátky, byl už večer a pak noc, byli jsme několikrát zastaveni ozbrojenými vojáky. A vždy chtěli naše auto. Frost (ing. Mráz) to s nimi vždycky projednal uspokojivě. Mohli jsme jet dál. Už se nepamatuji, co jim navykládal, čím argumentoval. Ale úspěch měl, ačkoliv, o tom jsem byl tenkrát přesvědčen, nešlo o vojáky, ale o dezertéry. A s těmi nebyla žádná legrácka.

V mlékárně tenkrát Frost neuspěl. Sovětský voják sebral čtyřicet kilogramů másla, na přicházejícího ing. Mráze namířil samopal, přinutil ho dát ruce nahoru, máslo hodil do stojící bryčky, práskl do koní a tryskem ujel směrem k Martínkovicům a k hranicím.

Takže to opravdu nebylo tak jednoduché. Oni ti rudoarmějci to asi tak nebrali. Bylo krátce po válce. Však i my nebyli o mnoho lepší, když šlo o benzín. Vozili jsme ho z Waldenburgu, tam postavili Němci továrnu na syntetický benzín. Sehnali jsme vždycky malý soudeček vína, naložili nákladák prázdnými barely a jeli přes Zdoňov a Libnou do Waldenburgu. Tam dostali strážní náš soudeček, oni nám hodili ze zdi hadici a my jsme si všechny barely naplnili benzínem. Jedné takové výpravy jsem se zúčastnil. Byli jsme tam však mnohokrát, jinak by doprava v tom létě 1945 neexistovala. [..]

Myslel jsem si, že s odchodem Rudé armády bude pokoj, ale v tom jsem se mýlil. Nad dalšími všelijakými vpády za husami nebo konvemi mléka, například ve Starostíně, jsem mávl rukou, ale

začaly se množit případy vážnější. Tak 8. října zastavilo auto s osmi muži v Hejtmánkovicích před rolnickou usedlostí č. 100, brutálním způsobem prohlédli celou usedlost, vzali ošatku vajec asi se 30 vejci, ovci o váze 70 kilogramů a dvě krávy. Některé případy hraničily s gangsterstvím. Dne 6. října musel Ferdinand Knittel, klempíř v Pěkově, vydat jízdní kolo pod hrozbou zastřelením. Jan Pohl, dělník v Pěkově, musel vydat kola dvě za neustálého hrození zbraní.

Říkalo se tomu činnost nezodpovědných tlup v uniformách Rudé armády, ale bylo mi jasné, kdo to dělá. Když jsem měl zaevidováno asi dvacet případů, jsou všechny uloženy v archivu bezpečnostního referátu, a škoda, že jsem si je neopsal, a když jsem si uvědomil, že mi během krátké doby zlikvidují celou živočišnou výrobu (přepady se množily: v noci přijelo nákladní auto, zádí zajelo ke hnoji jako k rampě a z chléva přes hnojiště vyvedli i pět kusů dobytka najednou), rozhodl jsem se zakročit u sovětského vojenského velitelství.

Zajel jsem za tím účelem s deputací ONV (už se nepamatuji, kdo se mnou jel, ale určitě ing. Mráz) na sovětské velitelství do Waldenburgu. To byl trapas. Dodnes vidím velkou reprezentační budovu, široké schodiště k ní, ve vestibulu nad schodištěm uprostřed psací stůl, za ním sedí sovětský důstojník. Ohlašujeme se jako deputace ONV v Broumově (kdopak jen to tenkrát ruštiny znaly s námi byl?), sdělují, proč přicházíme. Neaprotujeme, chápeme válečnou situaci, přicházíme však prosit, žádáme o pomoc. Jsme uvedeni do reprezentační místnosti, obklopeni vysokými důstojníky, srdečně přivítání, bratrsky objímání a - pohoštění. Vodkou. Ta vodka se pila ze skleniček od hořčice, až po vrch, a měla nejméně devadesát procent alkoholu. Já jsem ji nedokázal vůbec polknout a obdivoval jsem to ruské oficírstvo. Pili ji jako vodu. A k zajedení, aby se nám lépe pilo, byla přinesena velká mísa hovězího masa nakrájeného na tenké plátky. Mohlo toho být tak čtyři kilogramy. I bralo se plnými hrstmi a zapíjelo vodkou - a já jsem si v duchu říkal, to je určitě maso z těch našich krav. A viděl jsem nechuť mluvit o tom, proč jsme vůbec přijeli. Teprve na konci hostiny, na mou otázku, co jako bude s těmi nájezdy do Československa, řekli mi, ale jen mně a důvěrně, ať si hranice zabezpečíme, oni že o žádných nájezdech do ČSR nevědí a neschvalují to.

Po návratu domů jsem udělal krátký proces. Všechny pohraniční přechody, kromě těch, které byly obsazeny ozbrojenými strážemi (Meziměstí a Otovice) jsem uzavřel, lépe řečeno zatarasil. Nechal jsem na ně nakácet v délce asi padesáti metrů vzrostlé stromy. Tím jsme si sice uzavřeli přístup do Waldenburgu přes Libnou pro benzín, ale noční přepady našich zemědělských usedlostí rázem přestaly.

S jakými lidmi jsme museli osídlit a počestit pohraničí ?

Osídlení německých vesnic bylo provedeno živelně, překotně a neorganizovaně. Během léta 1945 měly všechny pěkné statky již své české hospodáře. A že to byly statky! Pamatuji se na případ Matějky v Šonově. Statek jako hrad. Ve chlévě přes dvacet kusů hovězího dobytka, nádherného, chovného. Když jsem tak stál u vchodu do chléva, viděl jsem hřbety všech těch kusů. Jako by byly naryšovány pravítkem. To bylo v roce 1945. Za dva roky měl Matějka ve chlévě dvě vychrtlé herky a další rok už na Šonově nebyl, stal se předsedou závodního výboru ROH v textilce.

Nejdříve přijeli do pohraničí selští synkové a zabírali to nejlepší. Vybírali. Kdyby se jim nechaly ty německé rodiny, mohla z toho být kvetoucí hospodářství dodnes, ale v tom byla státní politika nemilosrdná. Když přišel čas a německé pracovní síly musely odejít, zůstal v prázdném statku sám mladý hospodář, aby obdělával pole, krmil a dojíl krávy. To nebylo v lidských silách.

Pak tu byli další čeští lidé, s rodinami, většinou bývalí deputátníci a drobní zemědělci, kteří si tolik stěžovali na své dřívější zaměstnavatele a na nízké mzdy. Přiznejme jim, že měli pravdu. Zemědělství dělníci v Zahořanech pracovali za 8l 2400lní byt. Vždyť jsem v tom žil, viděl jsem to na vlastní oči. Sami se však stali zaměstnavateli velmi špatnými. Mzdy by nejráději neplatili žádné, strava podaná dobrovolným pracovníkům se nedala jíst a pracovní morálka těchto novopečených samostatných hospodářů byla rovněž nevalná. Často si ráno dlouho pospali a večer se rádi zahleděli do sklenice. Přitom nařikali na nízké ceny zemědělských produktů a s prasaty se dřít nebudou, když to pak stejně někdo ve městě sežere. Obilí jim málo sype, krávy málo dojí, tučnost mléka je nepatrná, prostě všechny vlastnosti sedláčka, vychytralého ptáčka.

Organizují se transporty Němců do Německa. Situace se zhoršuje, pracovních sil ubývá, dodávky se snižují, krávy dojí méně než kozy. Situace se také komplikuje. Mladík dvacetiletý zabral stokorcový statek. Je svobodný, jako pracovních sil používá Němců. Se stejně starou Němkou Fredou

si udělá známost. Ted' s ním Freda očekává dítě. Prosí on, prosí jeho rodiče z vnitrozemí, aby jim byl povolen sňatek. Rodiče a sourozenci Fredy jsou na zemědělských pracích ve vnitrozemí. Ted' rozhoduj, chlapče! Rozhodni humánně, a rozeštvaná obec tě sežere. Hoši, hoši, co mi to vyvádíte!

Osídlovací tempo, které se tak rozmáchlo v prvních třech měsících roku 1945, se zastavuje. V obcích jsou krásné statky, ty jsou obsazeny, ted' už zbývají jen chalupy. Jsou zvenčí přívětivé, milé, usměvavé, romantické. Uvnitř však nehygienické, těsné, tmavé. Žádný český osídlenec do nich nechce. Kdybych tak tenkrát viděl o třicet let dopředu! To by bylo dnes rekreačních chalup! A za kolik se dnes prodávají! Takhle to zchátralo, rozpadlo, odsoudilo se to k zániku. Obec Libná se dokonce v padesátých letech srovnala buldozery. Vůbec ji už dnes nenajdete. [..]

Němci ven, zlatokopové do kriminálu, ale půda a dobytek tu zůstávají. Situace s pracovními silami v zemědělství se stává kritickou, počítá se, že mnoho půdy zůstane ležet ladem, a taky zůstalo. Na práci v zemědělství se nasazují ročníky 1927 a 1928. Ale příliš to nepomáhá. Skupina osmi chlapců a několika dívek poslaná na pastvinu hospodářského družstva na takzvaný údolní statek v Dolním Adršpachu není žádným přínosem, protože nikdo z nich zemědělské práci nerozumí a nikdo ji konat neumí. Věděl bych, jak to řešit. Nejdřív nejméně týdenní kurs. Naučit dojit. Alespoň ty nezákladnější znalosti a vědomosti v zemědělství. Ale k tomu nejsem kompetentní a mám také dojem, že zemědělský referent Mach se tomu všemu směje, jak se říká, pod vousy, ale řeší to.

Posílá náborčíky na východní Slovensko, aby tam získali osídlence. Sám je spolu s ředitelem HD (hospodářského družstva) Stehlíkem vede. Co tam dělali, mohu říci stěží. Asi seděli v hospodě a chlástali. Přijeli s optimistickými zprávami. Pracovních sil je tam dost a není těžké je získat. Jsou prý na cestě. Dychtivě jsme čekali a těšili se.

Přijeli černí - cikáni. Situace se ještě zhoršila. Co bych vám líčil. Pracovní morálka pod psa, pití, bitky, krádeže a žebrota. To byl úděl, že, zvláště když lidé, kteří si začali v pohraničí zvykat a o něž jsme se mohli opřít, začali vyhrožovat: nežli s takovými lidmi, to tady nemusíme být. Zákroky musely být prováděny opatrně, diplomaticky. Pozor, jsou pod ochranou zemědělského referenta ONV! [..]

Nebudu dál líčit, jak osídlenci ve své činnosti postupně končili, k jakým drastickým událostem docházelo, když osídlenec prostě přišel na národní výbor a sdělil, že má krmení pro dobytek jen na druhý den, nebo zemědělec vyvedl svůj dobytek na dvůr, přivázal ho k bidlu a z okresu zmizel, a jak mne to všechno přesvědčilo o tom, že východisko ze všeho je jen jedno, združstevnění vesnice, jak jsem o to usiloval, ale jak ani to se nemohlo na Broumovsku uskutečnit. Všech 20 000 hektarů pohraniční části broumovského okresu se muselo dostat do péče státních statků, když na těch dvaceti tisících hektarů mělo něco růst. To už jsem ale v Broumově nebyl.

Josef Brandejš

Ukázky ze vzpomínek Josefa Brandejše (1915 - ?), odborného učitele z Hronova a poválečného komunistického funkcionáře. Rukopis nazvaný „Má válka s mloky“ zřejmě vznikl v 70. a 80. letech minulého století. Z počátku 90. let pochází strojopisná verze (doplněná fotografiemi), z jejíž nekompletní fotokopie jsem vybral s. 22 (plus s. 1- 3 z "výňatku pro dceru paní Wichtreiové"), 95- 96, 97, 107- 109, 132 - 134 a 136- 141. Uvítám informaci o tom, jestli se u autorových příbuzných nebo jeho známých zachovala kompletní verze strojopisu.

Poznámka

1] Podle protokolů parlamentní vyšetřovací komise z roku 1947 bylo zastřelených 23 (12 žen, 4 děti, z nich jeden kojeneček, a 7 mužů ve věku 62 - 78 let), viz článek J. Neumanna (www.broumov--mesto.cz/aktual02/85_0802.html) - pozn. A. P.

Článek byl bez dalších úprav převzatý z revue pro literaturu a kulturu „SOUVISLOSTI“ č 02/2005, je též k dispozici na internetové adrese: <http://souvislosti.cz/>

Připravil Eduard Vacek

Základy občanské mravouky

Povinnosti ke spoluobčanům

Základem naší životní organizace je společnost. Vzájemné spolužití v rodině, obci a zemi je významným rysem pro člověka, který si je současně vědomý svých lidských povinností. Úmyslné odloučení od společnosti (tzv. poustevnictví) které známe z církevních dob je stav lidské nepřirozenosti. Úkolem člověka není selektivní služba nějakému bohu, ale jeho podíl na společenském životě. Poměr člověka k člověku je v lidském životě rozhodujícím. Čím je horší postoj člověka k člověku, tím je také horší společnost a potažmo i lidstvo.

Realizace společenských ctností umožňuje zakomponovat naši lásku k lidstvu natrvalo do naší duše. Naším bližním, nebo spoluobčanem je každý člověk, bez ohledu na jeho původ či národnost. Nenávist k nějakému národu jako celku, ještě neznámá lásku k vlastnímu národu. Není od věci vzpomenout na slova Ježíše Krista, který jako hlavní zákon svého učení učil své následovníky: „*Milovati budeš bližního svého jako sebe samotného, I hříšník je tvým bratrem*“. Základem lidské spravedlnosti je láska k lidem odvozená od lásky k sobě samotnému. Významný čínský filosof Lao-tce pravil: „*Co nechceš, aby tobě činili jiní, nečiň ty jim. Cesta nebes je prospívat a neškodit!*“ Člověk potřebuje společnost především proto, že je sestroyen jako slabý a nedostatečný. Tento rozhodující moment je podstatným i dnes, ale mimo tuto determinaci a spolu s ním je to láska k bližnímu, soucit s ním (empatie) a snaha po dokonalé společnosti. Naše společné nedokonalosti a strasti vedou naše srdce k lidskosti.

Také T.G. Masaryk řekl, že „*lásku k bližnímu bude moderní etik považovat za základ všech etických povinností. Láska k bližnímu však znamená konkrétní práci pro bližního. Od moderního člověka nikdo neočekává sentimentální projevy filantropie, nýbrž vědomí povinnosti, aby ustavičně myslel na odstranění fyzické a duševní bídy.*“

Láska k člověku musí být pojata jako láska k sobě samotnému, jako ke svému bratru, protože je stejný lidský druh, jako jsme my sami. Láska musí být všestranná a nikoli sobecká. Fenélon pravil: Člověk není člověkem, miluje-li jen sebe“. Láska musí být čistá, opravdově lidská. Láska neposkytuje prostor pro mstu, nebo odvetu, ale odpouští, je nezištná. Jen láskou lze zmírnit útrapy nešťastného člověka. Láska neudílí almužnu a nežádá odměnu. Shakespeare napsal: „*To je láska žebrácká, když dá se měřit!*“

Lásku můžeme dělit podle poměru, ve kterém jsou vůči sobě lidé. Láska rodičů k dětem, dětí k rodičům, k učitelům a mravním vzorům, přátelská, manželská, milenecká, atd.

Láska dětí k rodičům

Rodina je nejmenším, ale nejdůležitějším společenským svazkem. V ní je základ lidstva, je rozhodujícím prvkem v osudech národa. Dítě musí milovat rodiče skutečnou a opravdovou láskou. Je všeobecně známé, že teprve když děti dospějí, poznají, čím pro ně jejich rodiče byli a rády by jim nahradily všechna strádání a bolest, rády by navrátily uplynulý čas a řekli jim to, co jim nestihli říci, ale zpravidla už bývá pozdě. Svůj podíl zde hraje i špatná výchova dětí a mládeže. Dítě zpravidla nechápe svůj poměr k rodičům a ve většině případů jsou tím vinni sami rodiče. V literatuře jsou ukázky tohoto stavu.

Edmondo de Amicis říká svému dítěti o lásce k rodičům:

Můj synu, až naposledy uslyšíš hlas svého otce a ještě dlouho po tom, kdy budeš sám plakat v jeho opuštěném pokoji, mezi knihami, které už nikdy neotevře, budeš vzpomínat na všechna příkoří, které jsi mu kdy učinil. Až tehdy pochopíš, on byl vždy tvým nejlepším přítelem, že když byl přinucen tě potrestat, trpěl při tom více než ty sám a nikdy tě nepřivedl pláči, než když to bylo pro tvé dobro. Tehdy budeš litovat a s pláčem, líbat tento stolek u něhož tolik pracoval a kde si kazil zdraví pro své děti. Pomysli na to jak je veliká jeho bolest, když místo lásky u tebe nalezne chlad a neúctu. Neposkrvňuj se nikdy hroznou nevděčností. Kdybys byl dobrý tak jako světec, nemohl bys mu nikdy odplatit za to, co kdy pro tebe učinil a co pro tebe stále činí.

Nikdy neurážej svoji matku, která by dala rok štěstí za to, aby ti ušetřila hodiny bolesti, která by pro tebe zebrała, která by pro tebe podstoupila smrt, aby ti zachránila život. Tvůj život ti přinese mnoho hrozných a trpkých chvil a dnů, ale nejobtížnější z nich bude ten, v němž ztratíš svoji matku. Ve svých těžkých chvílích budeš toužit po tom, abys zaslechl její hlas, spatřil její otevřenou náruč, v níž jsi nacházel ochranu a útěchu. Nedoufej ve své štěstí, pokud jsi nectil svoji matku. Svědomí ti nedá pokoj I vrah, jenž ctí svoji matku má ještě něco počestného a šlechtného ve svém srdci. I ten nejslavnější z lidí, který si neváží své matky není nic jiného než bídným tvorem.

Nikdy se nestyď za své rodiče, což činí jen zvrhlé děti. Pokud jsi vyšel z chudých poměrů a stal se zámožným, nezapomeň na to, že je to dílo tvých rodičů a jejich zásluha. Je nelidské, pokud nechávají děti své rodiče trpět bídu a ponížení, zatímco sami žijí v blahobytu.

Děti musí být svým rodičům vděčné, neboť dítě přijímá od rodičů tolik, že jim to nikdy nemůže splatit jinak, než tím, když si uvědomí, že rodiče mají radost z jejich úspěchu a blaha.

Láska rodičů k dětem

Mnohem větší jsou ovšem povinnosti rodičů k dětem. Jsou jejich prvními a nejdůležitějšími vychovateli. Ve výchově dětí je primárně nejdůležitější matka. Proto je nutné, aby byly matky vzdělané tak, aby byly schopné poskytnout dítěti první a základní znalosti mravnosti. J. A. Komenský kladl důraz na prvních šest let výchovy v rodině a považoval je za vůbec nejdůležitější etapu lidského života. Pokud je to z hlediska ekonomiky rodiny možné, matky by se měly svým dětem věnovat především v tomto období jejich života. Každé dítě bez rozdílu má právo na lásku a péči své matky. Nikdo by neměl závidět bohatým dětem vychovatelky a tzv. bony, neboť vždy jde o pouze náhradní formu výchovy. Pro dítě je daleko cennější, aby mělo mateřskou výchovu. Rodinná výchova by měla být v souladu se školskou výchovou, pokud stát zajišťuje kvalitní demokratickou výchovu. Rodiče musí své děti živit a musí se o ně starat tak, aby byly připravené v budoucnosti žít samostatně jako slušní občané. Z této povinnosti nesmí být nikdo vyňat, jen tam, kde jsou rodiče neschopni péče, nebo zemřeli, musí tuto funkci převzít příbuzní, pečovatelé nebo stát. V rodinách je bohužel mnoho neupřímnosti a také jsou používány špatné výchovné metody.

Otec a matka mají milovat své děti, jsou to nejen jejich nejbližší příbuzní a jejich vlastní krev, jejich druhé já. Rodičovská láska však nesmí být opičí láskou, jejich láska může, ale nemusí odpouštět.

Matka miluje své dítě, protože je porodila, je její. Nikdy nesmí být ve své lásce sobecká - zpravidla také nebývá - žije jen pro své děti, pro jejich blaho, trpí pro ně a její utrpení pro děti v ní vzbuzuje něhu. Mateřská láska, jak je zřejmě z historie, je schopna největších obětí a nejkrásnějších ctností, jaké jsou možné. To jsou nejvyšší vzory mateřské lásky a péče.

Otcovská láska není o mnoho menší než láska mateřská. Otec vidí v dítěti svůj vlastní vzor, miluje v něm sám sebe, stará se o dítě a pečuje o ně. Nikdy však nesmí děti obdařovat nestejnou mírou lásky (což je bohužel dost častý jev). Otcovská láska musí být rozumná a spravedlivá. Otec i matka ve svých vzájemných citech dosahují vzácnou harmonii a přispívají tak k výchově dítěte i k povznesení společenského života.

Rodiče nikdy nemohou a nesmí vyžadovat od svých dětí otrockou poslušnost, lásku a vděčnost. Nezáleží na dětech, ale na rodičích, zdali je děti milují a jsou-li jim vděčné. Je to podobné jako ve škole. Působí zde učitelé, jimž jsou vděčné celé generace studentů, které na ně vzpomínají s láskou a úctou, zatímco jiní učitelé zapadnou bez jakékoli odezvy v srdcích a myslích svých odchovanců.

Není vždy odepřením poslušnosti, pokud jsou děti neposlušné. Dobří rodiče by neměli trvat na tom, aby byly děti vycvičené k otrocké poslušnosti. Nemohou uspět zejména tam, kde vzhledem k věku, rozumovým schopnostem a síle citu dítěte jsou jejich požadavky neuměřené a přemrštěné. Je uměním rozeznat míru náročnosti, kterou může vůči dítěti rodič uplatnit.

Rodiče by měli dopřát dětem, aby si užili radostné dětství, měli by mít úctu k dítěti, jeho myslí a k jeho čistému srdci.

Před dětmi by rodiče neměli lhát, neměli by jim být špatným vzorem. Rodiče by od dětí neměli vyžadovat poslušnost je proto, že jsou jejich rodiči, že je živí, neboť to je jejich povinnost.

Měli by se však snažit dosáhnout výchovou situaci, kdy děti dovedou rozpoznat jejich přání. Potom nebude potřeba udílet přísné a hlasité rozkazy.

Ve výchově platí pravidlo: Méně řeči k dětem, ale víc dobrých příkladů. Pokud se špatné příklady liší od verbální výchovy a pouček, nikdy nemůže být dosaženo dobrých výchovných výsledků.

Mezi nejtěžší výchovné cíle patří umění vychovat v dítěti lásku i k těm, kteří jimi opovrhují. Výsledkem takové výchovy je velké umění odpouštět nepřátelům. Otec i matka musí být v rodině rovnocennými činiteli. Jeden ani druhý by neměl dítěti hrozit svým partnerem. To je nepřirozenost, která se v budoucnosti vymstí jak na rodičích, tak i na dětech. Mezi dětmi a matkou bývá důvěrnější vztah, stejně jako bývá mezi matkou a dětmi větší podíl lásky, ale toto vše vyrovnává čas, kdy dospělé děti poznají, že je oba rodiče milují a jsou jim nakloněny stejnou láskou.

Pokud jeden z rodičů napomene dítě, nebo mu uloží nějaký úkol, druhý rodič tomu nesmí odporovat. Trestá-li jeden dítě, nesmí ho druhý chránit. Výchova obou rodičů musí být plně ve vzájemném souladu

Lásku a úctu svých dětí si rodiče mohou sami vybudovat poctivým a příkladným životem. Lao - tse postihuje věci naprosto přesně, když říká: „*Čím se stanoví víc zákonů a příkazů, tím více je zlodějů a lupičů*“. Poslušnost dětí nesmí vycházet z bázně a strachu před rodičovskou autoritou. Rodiče nesmí do svých dětí vyžadovat pokorné lísání a nedůstojnou úctu.

K dítěti je třeba uplatňovat tzv. preventivní výchovu. Upozorněte je na chyby a nebezpečí než do nich upadne, než se stane jejich obětí. Pokud do nich již upadlo, nevytýkejte mu je, ale udělejte všechno proto, aby dítě chyby neopakovalo. Pokud dospělý snižuje dítě pro jeho poklesek, za který často nemůže, (vždycky by měl dospělý pečlivě uvážit, kdo je skutečně zodpovědný za dětské pochybení) podněcuje ho k odporu, vychovává jej k zatvzelenosti a neupřímnosti.

Rodiče by se měli zcela vyvarovat toho, aby jedno ze svých dětí před druhými vynášeli nebo aby je zahanbovali z jakéhokoli důvodu. Tato metoda sice patří v rodinách i ve školách k oblíbeným, ale ten, kdo ji používá, si nezasluhuje označení „vychovatel“.

Pokud někdo chce děti vést k dobru, musí je tomuto dobru naučit a má-li je naučit, musí ho především znát sám. Kdo chce vychovávat jiné, musí umět vychovávat sám sebe. Dobrymi rodiči mohou být pouze lidé mravně dokonalí a jen dobří rodiče mohou mít mravně dokonalé děti.

Eduard Vacek
Pokračování

Návštěva prezidentského páru v Památku Pankrác

U příležitosti návštěvy městské části Praha 4 navštívili dne 6.2. 2006 prezident Václav Klaus a paní Livia Klausová Památník Pankrác k uctění památky obětí nacistické a komunistické totality.

Po příjezdu do vazební věznice Praha Pankrác přivítal prezidentský pár ředitel věznice plk. JUDr. Jaroslav Gruber a uvedl jej do historické expozice Památníku Pankrác. Zde došlo k setkání s generálním ředitelem VS ČR plk. Mgr. Luďkem Kulou a jeho prvním náměstkem plk. PaedDr. Bohuslavem Burkiewiczem. Prezidentský pár doprovázel starosta městské části Prahy 4. Bohumil Koukal a dále a další pozvaní hosté a novináři. Stručný výklad k historické expozici o zacházení s vězni na území Čech, Moravy Slezska podal vedoucí Kabinetu dokumentace a historie PhDr. Aleš Kýr. Na bývalém nacistickém popravišti tzv. sekyrárně položil prezident kytici ke gilotině a v pietní místnosti další kytici k fragmentu šibenice z padesátých let. Návštěva byla ukončena zápisem do pamětní knihy Památníku Pankrác, do které prezident zapsal slova: „Nesmíme nikdy zapomenout“.

Po té se všichni přítomní odebrali do administrativní budovy pankrácké věznice, odkud prošli podzemní chodbou do justičního paláce, který je sídlem Vrchního soudu v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze. V této budově uvítal prezidentský pár s doprovodem předseda Vrchního soudu v Praze JUDr. Vladimír Stibořík a uvedl je do Velké porotní síně, kde se uskutečnilo setkání a diskuse se soudci. Hovořilo se především o udělování milostí a soudcovské nezávislosti.

Návštěva prezidentského páru byla první návštěvou tohoto druhu v historii pankrácké věznice i justičního paláce.

Prezidentský pár a starostu městské části Praha 4 uvítal ředitel věznice plk. JUDr. Jaroslav Gruber

Setkání s generálním ředitelem VS ČR plk. Mgr.Ludškem Kulou

Výklad k historické expozici podal PhDr. Aleš Kýr

Prezident Václav Klaus pokládá kytici ke gilotině

Prezidentský pár v pietní místnosti Památníku Pankrác

Setkání s předsedou Vrchního soudu v Praze JUDr. Vladimírem Stiboříkem

Rozhovor se soudci ve Velké porotní síni Vrchního soudu v Praze

Oprava:

V časopise *Historická penologie* č. 3/2005 byla na str.10, v posledním odstavci uvedena chybná informace o tom, že byl pan František Suchý odsouzen na jedenáct let odnětí svobody nepodmíněně. Správně však má být, že byl odsouzen na 25 let nepodmíněně a ve vězení si odpykal 12,5 let. Panu Suchému se tímto omlouváme.

Obsah

<i>Věznění a vězeňství.....</i>	<i>1</i>
<i>Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře v letech 1923 a 1924</i>	<i>4</i>
<i>Pankrácká popraviště z let 1926 – 1989</i>	<i>6</i>
<i>Vězeňství před sto lety v odborovém spolkovém tisku</i>	<i>11</i>
<i>Vzpomínky bývalého misionáře Rudolfa J. Kreigische</i>	<i>16</i>
<i>na zážitky z konce II. světové válce.....</i>	<i>16</i>
<i>Muzeum III. odboje má co nabídnout.....</i>	<i>18</i>
<i>Cikánský tábor v Letech.....</i>	<i>24</i>
<i>Profil totalitního politika.....</i>	<i>27</i>
<i>Zneužívání mocenských prostředků na osvobozeném území v roce 1945.....</i>	<i>29</i>
<i>Broumovsko po válce.....</i>	<i>30</i>
<i>Základy občanské mravouky.....</i>	<i>37</i>
<i>Návštěva prezidentského páru v Památku Pankrác.....</i>	<i>39</i>

Inhalt:

Aufgaben und die Berufung des Gefängnissystems
Studienreise des JUDr. Vladimír Solnař in Jahren 1923 a 1924
Schafott zu Pankrac aus den Jahren 1926 – 1989
Gefängniswesen vor hundert Jahren in der Gewerkschaftverbandpresse
Die Reminiszenzen der ehemaligen Misionärs Rudolf. J. Kreigisch auf die Erlebnise aus dem Ende des II. Weltkrieges
Museum des Dritten Widerstandes hat was anzubieten
Zigeunerlager in Lety
Geburt der Giotine
Alexej Čepička
Steckbrief eines Politikers
Unhold der Zeit - JUDr. Alexej ČEPIČKA
Missbrauch den Machtmittel auf dem befreieten Gebiet in dem Jahr 1945
Broumov-Gebiet nach dem Krieg
Grundkenntnisse aus der bürgerlichen Sittenlehre
Besuch des Präsidentensehepaares in Gedenkstätte Pankrac

Poznámka redakce:

Za stylistickou a gramatickou úpravu textů nesou zodpovědnost autoři

Všechna čísla časopisu Historická penologie jsou ke stažení ve formátu PDF na internetové adrese:

<http://institut.vscr.cz/kategorie/?k=Literatura&o=0&p=150>

<p>Kabinet dokumentace a historie VS ČR Redaktor Eduard Vacek Adresa redakce: Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3, 14067 Telefon: 244 024 714 e.mail: Evacek@grvs@justice.cz</p>
--